

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
Факультет філології, психології та педагогіки
Кафедра загального мовознавства та іноземних мов

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № _____
від « _____ » _____ 2025 р.
Завідувач кафедри Болотнікова А. П.
(прізвище та ініціали)

_____
(підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»
спеціальності 014 «Середня освіта»
спеціалізації 014.02 «Середня освіта (Мова і література (англійська))»

ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ЕКСПРЕСИВНОЮ ЛЕКСИКОЮ НА УРОКАХ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Виконавець:

Студент 4 курсу, групи 401-ГО
Школа Ростислав Юрійович
(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник роботи:

Середа А. В., старший викладач кафедри
загального мовознавства та іноземних мов
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент:

Жовнір М. М., к. філол. н., доцент, доцент
кафедри українознавства та гуманітарної
підготовки Полтавського державного
медичного університету
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

РЕФЕРАТ

БР: 64 с., 2 рис., 1 табл., 1 додаток, 47 джерел.

У роботі розглянуто актуальну проблему формування мовленнєвої компетентності учнів основної школи засобами експресивної лексики англійської мови. В умовах глобалізації, міжкультурної інтеграції та зростання ролі емоційно забарвленого мовлення в міжособистісній комунікації особливого значення набуває ознайомлення учнів з експресивними мовними одиницями. Однак у чинних навчальних програмах і підручниках така лексика подається фрагментарно, без чіткого методичного супроводу. Ця обставина зумовила вибір теми дослідження.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність пошуково-дослідницької діяльності як засобу ознайомлення учнів з експресивною лексикою англійської мови.

Об'єкт дослідження – експресивна лексика англійської мови та її вивчення в шкільному курсі. **Предмет дослідження** – умови, зміст і технологія формування мовленнєвої компетентності учнів англійської мови під час ознайомлення з експресивною лексикою. **Методами дослідження** було обрано як теоретичні (семантико-синтаксичний аналіз, порівняння, критичний аналіз літературних джерел, узагальнення результатів психолого-педагогічних і лінгводидактичних досліджень), так і емпіричні (спостереження, педагогічний експеримент, аналіз результатів діяльності учнів).

У першому розділі висвітлено суть експресивної лексики, її семантичні й функціональні характеристики, роль у розвитку лінгвістичної чутливості та мовленнєвої компетентності. Окрему увагу приділено психолінгвістичним аспектам сприйняття експресивних одиниць підлітками. У другому розділі схарактеризовано методичні засади ознайомлення з експресивною лексикою в шкільному курсі англійської мови, проаналізовано чинні підручники, розроблено й апробовано систему навчальних завдань у форматі пошуково-дослідницької діяльності. За результатами експерименту підтверджено

ефективність запропонованого підходу в розвитку мовленнєвої активності та емоційної виразності мовлення учнів.

Ключові слова: експресивна лексика, англійська мова, мовленнєва компетентність, пошуково-дослідницька діяльність, шкільне навчання, стилістичне забарвлення, лінгвістична чутливість.

ЗМІСТ

Реферат	2
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОЇ ЛЕКСИКИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	8
1.1. Поняття експресивної лексики: семантична природа та комунікативна функція	8
1.2. Лінгвістичні особливості експресивних засобів англійської мови.....	11
1.3. Роль експресивної лексики у формуванні мовленнєвої компетентності учнів.....	14
1.4. Психолінгвістичні аспекти сприйняття та вживання експресивної лексики підлітками.....	18
Висновки до розділу 1	22
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З ЕКСПРЕСИВНОЮ ЛЕКСИКОЮ В ПРОЦЕСІ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	24
2.1. Аналіз чинних програм і підручників щодо вивчення експресивної лексики	24
2.2. Пошуково-дослідницька діяльність як метод формування лінгвістичної чутливості учнів	30
2.3. Проектування навчальних завдань із використанням експресивної лексики	36
2.4. Експериментальне дослідження впровадження елементів експресивної лексики на уроках англійської мови	40
Висновки до розділу 2	46
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	54
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Актуальність дослідження. Формування мовленнєвої компетентності учнів є одним із пріоритетних завдань системи педагогічної освіти в Україні, оскільки рівень володіння мовою безпосередньо впливає на здатність до міжкультурної комунікації. В умовах посилення глобалізаційних процесів, інтеграції України у міжнародний освітній простір та цифровізації навчання вимоги до підготовки школярів суттєво зростають. Мовленнєва компетентність, як інтегративне утворення, охоплює лексико-граматичні, фонетичні, прагматичні та стилістичні знання й уміння, що забезпечують ефективне спілкування в усній і письмовій формах відповідно до ситуації.

Проблематика формування мовленнєвої компетентності досить активно досліджується у світовій педагогіці. Зокрема, помітний внесок у розроблення цієї теми зробили іноземні вчені Г. Штейн, М. Фаллен, Д. Хаймс, К. Орвіг, М. Валандарі, Х. Браун, які зосереджувалися на прагматичних і соціокультурних аспектах мовленнєвої взаємодії. В українському науковому дискурсі питання розробляли С. Ніколаєва, О. Бігич, Л. Морська, А. Кордонська, І. Ланова, В. Черниш, які обґрунтували змістові характеристики мовленнєвої компетентності та шляхи її реалізації в контексті компетентнісного підходу.

Водночас, попри наявність значного обсягу досліджень, проблема формування мовленнєвої компетентності учнів залишається відкритою: потребує цілісної педагогічної моделі, уточнення структурних компонентів, умов ефективної реалізації та перевірки запропонованих підходів у практиці середньої школи. Цікавим та ефективним із цього погляду є формування мовленнєвої компетентності засобами експресивної лексики

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити технологію формування мовленнєвої компетентності учнів на уроках англійської мови з огляду на вивчення експресивних слів.

Для поставленої мети слід виконати такі **завдання**:

1. З'ясувати семантичну природу експресивної лексики, її комунікативну функцію.
2. Обґрунтувати роль експресивних одиниць у формуванні мовленнєвої компетентності учнів.
3. Проаналізувати системність підходу до вивчення експресивної лексики в школі.
4. Уточнити суть пошуково-дослідницької діяльності учнів та розробити систему завдань, зорієнтованих на пошуково-дослідницьку діяльність учнів у процесі ознайомлення з експресивною лексикою англійської мови.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність пошуково-дослідницької діяльності як засобу ознайомлення учнів з експресивною лексикою англійської мови.

Об'єкт дослідження – експресивна лексика англійської мови та її вивчення в шкільному курсі.

Предмет дослідження – умови, зміст і технологія формування мовленнєвої компетентності учнів англійської мови під час ознайомлення з експресивною лексикою.

Методи дослідження. У дослідженні використано комплекс методів:

– *теоретичних* – семантико-синтаксичний аналіз, порівняння, критичний аналіз літературних джерел, узагальнення результатів психолого-педагогічних і лінгводидактичних досліджень;

– *емпіричних* – спостереження, педагогічний експеримент, аналіз результатів діяльності учнів.

Наукова новизна дослідження полягає у виявленні проблем формування мовленнєвої компетентності в умовах середньої школи засобами експресивної лексики. Доведено та підтверджено, що експресивні одиниці постають важливим компонентом мовленнєвої компетентності, оскільки забезпечують естетичну, переконливу та емоційно насичену комунікацію.

Практичне значення дослідження полягає у розробленні рекомендацій щодо вдосконалення освітнього процесу з формування мовленнєвої компетентності учнів засобами експресивної лексики, що можуть бути впроваджені в практику, зокрема у процесі створення робочих програм, конспектів уроків.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, кожен з яких містить висновки, загальних висновків, списку використаних джерел (47 позицій, з них 8 – іноземними мовами), списку ілюстративного матеріалу та додатків (3 одиниці). Загальний обсяг роботи становить 64 сторінок, з них основного тексту – 50. Роботу доповнено 1 таблицями й 2 рисунками, що ілюструють ключові результати дослідження.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОЇ ЛЕКСИКИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1. Поняття експресивної лексики: семантична природа та комунікативна функція

У сучасній лінгвістичній парадигмі експресивна лексика розглядається як особливий клас мовних одиниць, що передають емоційне ставлення мовця до дійсності, відображають його оцінки, переживання, а також інтенсифікують або модифікують зміст основного висловлювання. Семантична природа таких одиниць тісно пов'язана з поняттями емотивності, конотації та суб'єктивної модальності, а їх функціонування залежить від прагматичних чинників комунікативної ситуації. Як зазначено в дослідженні, експресивна лексика об'єднує слова й вирази, що мають додаткове емоційно-оцінне забарвлення і не є нейтральними за стилем [1, с. 6].

Особливістю експресивних одиниць є їхня здатність функціонувати у двох площинах – когнітивній та емоційній. Перша забезпечує денотативне наповнення, друга – експресивно-оцінну інтерпретацію, що підсилює вплив на адресата. Наприклад, синоніми *child* і *brat* мають спільну денотативну основу, але різну експресивну тональність: друге слово демонструє негативну авторську оцінку. Цей розрив між нейтральним і стилістично маркованим лексичним значенням є основою експресивної семантики [4, с. 26].

Деякі дослідники виділяють поняття «експресема» як одиницю, що поєднує семантико-прагматичні ознаки емоційності, суб'єктивності та стилістичної маркованості. Такі експресеми можуть бути лексичними (слова), морфологічними (суфікси – *-ish*, *-y*, що пом'якшують чи інтенсивують значення), синтаксичними (вигуки, риторичні запитання) та інтонаційними. У шкільному курсі англійської мови значна частина такої лексики залишається поза межами уваги вчителя через її неформальний або розмовний характер [6, с. 60].

Семантична структура експресивних одиниць має полікомпонентний характер: вона містить ядро – логічне значення, периферію – конотацію, та надбудову – емоційне ставлення мовця. Наприклад, слово *gorgeous* як синонім до *beautiful* має сильнішу експресивну насиченість, що виражає захоплення або ентузіазм [2, с. 12]. Згідно з аналізом німецькомовних емотивів, подібні одиниці мають типову для експресем рису – багатофункціональність, що дозволяє їм слугувати не лише засобами емоційної передачі, а й інструментом маніпуляції увагою слухача або читача [12, с. 286].

Крім семантичного наповнення, експресивна лексика виконує важливу комунікативну функцію – залучення адресата до емоційного простору мовця. У цьому сенсі вона є засобом підсилення мовного впливу, оскільки сприяє емпатії, емоційному резонансу або, навпаки, викликає опір і контрверсійність. Зокрема, фразеологізми типу *to blow one's top* чи *to hit the ceiling* не тільки інформують про стан афекту, а й інтенсифікують експресію через образність [3, с. 14].

У шкільному курсі англійської мови питання експресивної лексики пов'язане з двома ключовими векторами: формуванням комунікативної компетентності та вихованням емоційного інтелекту учнів. Через взаємодію з емоційно насиченим контентом школярі розвивають не лише мовленнєву активність, а й здатність до оцінювання ситуації, розуміння іронії, сарказму, соціально маркованих контекстів. Це доводять результати лінгвістичних досліджень, де експресивність розглядається як інтегральна риса сучасного дискурсу [5, с. 101].

Розглядаючи функціональну роль експресивної лексики, варто звернути увагу на те, що вона не обмежується суто емоційним забарвленням, а часто використовується як інструмент когнітивної актуалізації значення. Зокрема, через введення експресивної одиниці автор або мовник демонструє акцентуацію на певному змістовому фрагменті, роблячи його більш помітним у тексті. Так, використання діалектної лексики із яскраво вираженим

емоційним компонентом (наприклад, *dodder* замість *old*) посилює смислову інтерпретацію образу, емоційно його окреслюючи [7, с. 85].

Варто підкреслити, що стилістична функція експресивної лексики тісно переплітається з її семантичною природою. Наприклад, в українській та англійській мовах існують слова, які водночас несуть емоційно-оцінне навантаження і демонструють відхилення від нейтрального стилістичного рівня. Це робить їх складними для вивчення в межах шкільного курсу, оскільки вони потребують контекстуального аналізу та пояснення додаткових конотацій [8, с. 11].

У контексті вивчення іноземної мови експресивна лексика виступає засобом формування мовного чуття – здатності учня розпізнавати не лише граматичні структури, а й приховані стилістичні й емоційні відтінки. Згідно з дослідженнями, саме впровадження елементів емоційно забарвленої лексики в навчальний процес сприяє розвитку здатності до адекватної рецесії автентичного мовлення [9, с. 73].

Особливе значення в семантичному аналізі експресивної лексики має лексикографічний аспект, адже багато словників не фіксують емоційного забарвлення слова як окремого значення, або ж позначають його умовно (через помітки *informal*, *derogatory*, *slang* тощо). Саме тому вчитель має навчити учнів читати міжрядкову конотацію, порівнювати нейтральні й експресивні синоніми, встановлювати прагматичний ефект висловлювання. Наприклад, порівняння пар *ask* – *demand* або *cry* – *wail* демонструє зміщення від нейтрального до більш емоційно насиченого [10, с. 97].

Згідно з дослідженням Н. Бойко, експресивна лексика виконує не лише емоційну та оцінну, а й репрезентативну функцію, оскільки може слугувати засобом культурної, соціальної або навіть політичної ідентифікації мовця. Вона виявляє себе у використанні маркованих слів у відповідних соціальних середовищах, зокрема в молодіжному, політичному або художньому дискурсі [11, с. 224].

З урахуванням сказаного, семантична природа експресивної лексики є багатошаровою: вона включає в себе не лише зміст, а й форму вираження, інтенцію мовця, прагматичну мету комунікації. Комунікативна функція таких одиниць реалізується у прагненні створити контакт з адресатом, активізувати його емоційну сферу, змодельовати реакцію або передати ставлення. Саме тому експресивна лексика має важливе значення для формування комунікативної компетентності, особливо в умовах навчання іноземної мови, де розвиток емоційної рефлексії тісно пов'язаний з розвитком мовленнєвої активності.

1.2. Лінгвістичні особливості експресивних засобів англійської мови

Лінгвістичні засоби експресії в англійській мові становлять складну систему, яка охоплює лексичні, морфологічні, синтаксичні та інтонаційні елементи. У структурі англійського дискурсу вони виконують не лише функцію вираження емоцій, а й позначають соціальні ролі, комунікативні наміри, естетичні преференції, а іноді — і культурну приналежність. Однією з ключових особливостей експресивної лексики є її здатність до імпліцитної передачі значення — мовні одиниці позначають не факт, а ставлення до факту, що ускладнює їхню класифікацію й опис у межах традиційної семантики [45, с. 327].

Експресивні елементи англійської мови здатні функціонувати незалежно від істинності валентності висловлювання: вони не змінюють логічного змісту повідомлення, але істотно впливають на його прагматичну інтерпретацію. Наприклад, уживання інтенсифікаторів типу *so damn hard* чи *bloody stupid* трансформує стильове забарвлення мовлення, надаючи йому емоційно забарвленої суб'єктивності, хоча денотативний зміст залишається незмінним [46, с. 3542].

Формальна класифікація експресивів в англійській мові базується на їх здатності до комунікативної інтенсифікації, емотивної насиченості та

функціональної багатозначності. До лексичних засобів належать епітети, вигуки, табуйована лексика, сленгізми, фразеологізми з емоційною конотацією; до морфологічних – елементи редуплікації, зменшувальні й пестливі форми (*kitty, honeybun*); до синтаксичних – повтори, риторичні запитання, інверсії; до інтонаційних – акцентуація, підвищення тону, паузування [19, с. 472].

Одним із ключових аспектів лінгвістичної природи експресивних засобів є їх семантична невичерпність. Значення експресивних часто не піддається чіткому визначенню, а виводиться з контексту, попереднього досвіду спілкування або інтенції мовця. Це явище отримало назву дескриптивної невизначеності: воно описує складність у точному визначенні значення експресивної одиниці поза конкретним дискурсом [46, с. 3538].

У межах англomовного навчального контексту ці одиниці часто залишаються поза увагою через їхню формальну незакріпленість, потенційну стилістичну ризикованість або асоціацію з неформальним спілкуванням. Проте дослідження підтверджують, що включення експресивної лексики до навчальних практик сприяє розвитку мовного чуття, інтонаційної гнучкості та здатності до створення стилістично маркованого мовлення [47, с. 390].

Крім того, експресивні одиниці мають високий ступінь культуриспецифічності. Їх використання тісно пов'язане з контекстом комунікації, соціальним статусом мовця, ситуацією спілкування. Наприклад, така лексика, як *you moron, geezer, sassy*, не просто позначає людину чи її риси, а включає ставлення, соціальні стереотипи та культурні конотації. Унаслідок цього навчання експресивної лексики вимагає не лише перекладу, а й соціолінгвістичного аналізу [49, с. 20].

Узагальнюючи, можна зазначити, що англійські експресивні засоби не є лише периферійним явищем лексичної системи, а навпаки — становлять потужний інструмент реалізації ідентичності мовця. Вони забезпечують гнучкість, варіативність і стилістичне багатство англійського мовлення,

виконуючи функцію посилення емоційного сигналу, авторської суб'єктивності, а також афективного залучення адресата [48, с. 178].

Іншою характерною рисою англійських експресивних засобів є їх здатність до трансформації в процесі мовлення. Такі одиниці активно залучаються до лексико-граматичних перетворень: наприклад, іменники набувають функції дієслів (*to mother, to clown*), прикметники використовуються як вигуки або частини фразеологізмів (*wicked!, crazy stuff!*), а фразові дієслова із вторинною експресією (*freak out, blow up*) розширюють семантичні межі основної одиниці [44, с. 56]. Ці механізми демонструють функціональну мобільність експресем і підкреслюють їхню роль у моделюванні контекстуального значення.

Ключову роль у вираженні експресивності відіграють також синтаксичні структури: неповні речення, інверсії, повтори, парцеляції. Наприклад, конструкція типу *So. Damn. Good.* передає емоційну інтенсивність не лише через лексику, а й через розірвану синтаксичну побудову. Саме синтаксична експресія створює ефект підкресленої авторської інтенції, активізує сприйняття та формує ритм висловлювання [18, с. 104].

Важливо відзначити, що експресивна лексика англійської мови розглядається як система паралельного значення, в якій денотативна інформація не є головною. На перший план виходить емотивна або оцінна складова. Так, слова *nasty, adorable, lousy* несуть у собі не лише повідомлення про предмет, а й ставлення до нього. У такий спосіб мовець не просто констатує факт, а спрямовує емоційний вплив на адресата [43, с. 280].

Ця особливість дозволяє розглядати експресивні одиниці як засоби вторинної номінації, де номінація здійснюється не за принципом об'єктивної точності, а за домінуванням авторського емоційного фокусу. Такий підхід особливо важливий у шкільному навчанні, оскільки потребує формування в учнів здатності бачити оцінну інтерпретацію подій і вживати відповідні засоби для її відтворення [43, с. 285].

У мовній практиці англійської мови існує низка стійких лексичних і граматичних конструкцій, які відіграють роль шаблонів експресивного висловлювання. До таких належать інтенсифікатори (*absolutely, totally, incredibly*), вигуки (*yikes, wow, ugh*), а також структури із суб'єктивною модальністю (*I can't believe..., You've got to be kidding!*). Саме поєднання елементів різного рівня – лексичного, граматичного, інтонаційного – формує цілісну систему експресивного потенціалу англійської мови [44, с. 57].

Отже, лінгвістичні особливості експресивних засобів англійської мови полягають у багаторівневості, гнучкості та комунікативній насиченості [18, с. 108]. Вони охоплюють широку палітру засобів – від лексем і морфем до складних синтаксичних моделей – і виконують як емоційно-виражальні, так і стилістичні, культурно-марковані функції. Усвідомлення цих особливостей є ключовим для методики викладання англійської мови, адже дозволяє не лише збагачувати активний лексичний запас учнів, а й формувати їхню комунікативну, прагматичну та інтеркультурну компетентність.

1.3. Роль експресивної лексики у формуванні мовленнєвої компетентності учнів

У процесі формування мовленнєвої компетентності учнів важливо враховувати не лише граматичну правильність висловлювань, а й їхню стилістичну варіативність, емоційну виразність і комунікативну адекватність. Одним із найефективніших засобів реалізації цих компонентів виступає експресивна лексика, яка дозволяє учневі не просто повідомляти інформацію, а й передавати власне ставлення, емоції, інтенції. Така лексика вмотивовано розширює функціональні можливості мовлення й активізує творчі ресурси учня [11, с. 69].

Мовленнєва компетентність передбачає здатність особи доречно вживати мовні одиниці відповідно до ситуації спілкування. У цьому контексті експресивна лексика слугує механізмом гнучкої модифікації мовлення, формуючи інтонаційно-стилістичну насиченість висловлювання. За

допомогою експресем учень може виділити смислові акценти, створити комунікативний вплив, передати нюанси інтерпретації. Це особливо важливо для оволодіння не лише літературною нормою, а й жанровою диференціацією мовлення [13, с. 172].

Застосування експресивної лексики сприяє розвитку як рецептивних, так і продуктивних навичок. У рецептивному аспекті учень навчається розпізнавати емоційно марковані слова, уміє інтерпретувати контекст, розуміти відтінки значення, приховані смисли, іронію. У продуктивному – здобуває здатність будувати стилістично забарвлені висловлювання з урахуванням мети комунікації, адресата, ситуації спілкування [15, с. 85].

У педагогічному аспекті експресивна лексика виступає як засіб розвитку мовленнєвої рефлексії. Через аналіз таких одиниць учні вчаться виявляти суб'єктивну модальність, розрізняти емоційні стани мовців, оцінювати ступінь інтенсивності вираження. Вивчення експресем формує критичне мовне мислення, розвиває лінгвістичну чутливість, стимулює прагнення до стилістичної точності [16, с. 70].

Реалізація експресивної лексики в усному й письмовому мовленні є показником просунутого рівня мовленнєвої компетентності. Наприклад, конструкції типу *absolutely devastated, utterly thrilled, you're kidding me*, що мають виражене емоційне навантаження, потребують розуміння тонкощів контексту та інтонаційного супроводу. Опанування подібних засобів розвиває не лише лінгвістичну, а й паралінгвістичну грамотність учнів [17, с. 157].

Формування емоційного компоненту в мовленнєвій діяльності учнів є ключовим чинником їхньої комунікативної ефективності. Завдяки експресемам учні оволодівають не лише лексикою, а й здатністю передавати почуття, ставлення, ідеї з урахуванням культурних норм і соціальних кодів. Це особливо актуально в міжкультурному контексті, де експресивна лексика виконує функцію маркера соціальної взаємодії [14, с. 102].

Ефективне формування мовленнєвої компетентності потребує застосування таких підходів, які дозволяють поєднувати когнітивні, емоційні

та прагматичні компоненти. Залучення експресивної лексики до навчального процесу забезпечує комплексний вплив: активізує словниковий запас, стимулює асоціативне мислення, формує здатність до вербальної імпровізації. Водночас воно сприяє підвищенню мотивації учнів через емоційне занурення в мовний матеріал [12, с. 115].

Важливою передумовою ефективного формування мовленнєвої компетентності є впровадження в навчальний процес елементів фразеологічної експресивності, яка дозволяє учням не лише збагачувати свій лексичний запас, а й оволодівати стійкими емоційно забарвленими мовними конструкціями. Застосування фразеологізмів з експресивною конотацією формує в учнів здатність оперувати неочевидними значеннями, сприймати непряму мову та контекстуальну гру слів [20, с. 267].

Методика викладання експресивної лексики має спиратися на принцип поступового ускладнення: від розпізнавання елементарних емоційних виразів до створення стилістично насичених висловлювань із варіативним забарвленням. Це дозволяє забезпечити наступність у навчанні та сформуванню свідоме вживання експресем з урахуванням культурного контексту та комунікативного завдання [18, с. 104].

Досягнення високого рівня мовленнєвої компетентності можливе лише за умови засвоєння учнями механізмів емоційного впливу, які закладені в мовних структурах. Саме експресивна лексика допомагає реалізувати такі механізми через інтонаційно-семантичні маркери, що мають культурно зумовлену конотацію. Це, своєю чергою, сприяє формуванню міжкультурної толерантності, комунікативної гнучкості та стилістичної чутливості [19, с. 471].

Синтаксичні засоби експресії, зокрема парцеляція, інверсія, анафора, виступають не менш значущими, ніж лексичні. Їх активне включення в навчальний процес дозволяє учням оволодіти ритмікою англійської мови, розуміти стилістичні засоби переконання й емоційного впливу, що властиві медійному, публіцистичному, художньому дискурсам [12, с. 151].

Емотивність, експресивність та конотація як складники емоційного змісту мовлення мають міждисциплінарну природу і прямо пов'язані з когнітивною лінгвістикою, психологією сприймання мови та дискурсивною стилістикою. Залучення учнів до аналізу цих категорій у текстах сприяє розвитку когнітивної компетентності, критичного мислення та вміння аналізувати мовленнєві стратегії [13, с. 174].

З формально-граматичної точки зору експресивна лексика нерідко порушує нормативні синтаксичні моделі, створюючи так звану «емоційну аномалію». Наприклад, повторювання однокореневих слів або надмірне вживання інтенсифікаторів може зумовити посилення емоційної дії, незважаючи на граматичну редуваність. Це вимагає від учня не тільки розуміння правил, а й гнучкого мислення в межах комунікативної доцільності [21, с. 79].

Психолінгвістичні дослідження підтверджують, що експресивна лексика активізує праву півкулю мозку, стимулює образне мислення, асоціативне сприймання та емоційну пам'ять. Завдяки цьому експресивна лексика залишається в активному мовному запасі значно довше, ніж стилістично нейтральна лексика. Це надає підстави вважати експресивну лексику ефективним інструментом довготривалого мовного засвоєння [22, с. 189].

Крім того, формування мовленнєвої компетентності за участі експресивної лексики тісно пов'язане з соціальним навчанням. Емоційно забарвлені мовні одиниці відображають не лише індивідуальні почуття, а й соціальні норми, рольові очікування, культурні стереотипи. Тому їх засвоєння сприяє розвитку мовленнєвої адаптивності, гнучкості мовної поведінки та усвідомлення комунікативної доречності [27, с. 130].

Використання в навчальному процесі художніх та публіцистичних текстів, насичених експресивною лексикою, дозволяє моделювати мовленнєві ситуації, які відповідають реальній комунікативній практиці. Саме в таких умовах учні навчаються застосовувати експресивну лексику не як ізольовані одиниці, а

як інтегровані елементи комунікації, здатні впливати на зміст, стиль і результат висловлювання [26, с. 68].

Таким чином, експресивна лексика не лише розширює функціональний спектр мовленнєвих умінь учнів, а й стимулює розвиток особистісно орієнтованого, рефлексивного й креативного підходу до мовлення. Її роль у формуванні мовленнєвої компетентності є комплексною: вона охоплює когнітивний, емоційний, культурний і соціальний аспекти мовної діяльності.

1.4. Психолінгвістичні аспекти сприйняття та вживання експресивної лексики підлітками

У підлітковому віці мовна діяльність проходить через важливу стадію становлення, на якій експресивна лексика відіграє вирішальну роль у формуванні індивідуального мовного стилю, емоційної саморегуляції та вербального самовираження. Саме в цьому віці учні активно оволодівають мовними засобами, що дозволяють передавати особистісно забарвлені оцінки, емоції, ставлення. Психолінгвістичні особливості підліткового сприйняття визначають високу чутливість до емоційно насиченої інформації та схильність до використання експресем як засобу вербалізації афективних станів [30, с. 151].

Сприйняття експресивної лексики підлітками значною мірою опосередковується як когнітивним розвитком, так і емоційно-психологічною зрілістю. У цей період мова стає інструментом ідентифікації й соціалізації, тому мовні одиниці з підвищеним емоційним навантаженням швидко входять до активного словника. Підлітки надають перевагу лексемам, які мають оцінну силу, нестандартну структуру або марковану стилістичну функцію, оскільки вони дозволяють будувати мову на межі норми, що є притаманним для вікової потреби в самоствердженні [33, с. 44].

Особливе значення має інтерпретація експресем, яка у підлітковому віці базується не лише на семантичному аналізі, а й на асоціативному мисленні, інтонаційному супроводі, візуальному контексті. Це свідчить про

міжмодальну природу обробки експресивних одиниць і потребує врахування паралінгвістичних чинників при навчанні [23, с. 106].

Синтаксичні конструкції, що містять експресивні маркери, зокрема вигуки, еліптичні речення, анафору, в підлітковому дискурсі виконують функцію швидкої емоційної реакції. Їх уживання часто несе не інформативне, а імпульсивно-комунікативне навантаження. Саме це ускладнює вивчення таких конструкцій в умовах шкільного навчання, оскільки вони виходять за межі нормативної системи [32, с. 135].

У мовній поведінці підлітків простежується домінування експресивності із негативною або підкреслено іронічною конотацією. Це пояснюється специфікою вікової чутливості до соціального контексту, прагненням до самостійності й оригінальності. Переважання слів, що позначають емоційне збурення, протест, сарказм, свідчить про використання мови як інструменту емоційного захисту [29, с. 151].

Психолінгвістичні експерименти показують, що швидкість реакції підлітків на експресивно забарвлені слова вища, ніж на нейтральну лексику, навіть за відсутності логічного контексту. Це свідчить про те, що експресивні слова активують афективну сферу раніше за когнітивну обробку, що дозволяє мові працювати як механізм первинної емоційної регуляції [28, с. 55].

У структурі мовної свідомості підлітків експресивна лексика закріплюється не лише як вербальний інструмент, а й як механізм моделювання комунікативної ролі. Вона дозволяє створювати мовленнєві маски, стилізувати поведінку, відображати соціальні стани або групову ідентичність. Це підтверджує важливість роботи з експресивними словами як з індикаторами прагматичної і психологічної гнучкості [31, с. 316].

Окремої уваги заслуговує той факт, що експресивна лексика підлітків є надзвичайно динамічною: її структура постійно змінюється під впливом субкультур, соціальних мереж і медіаконтенту. Відтак, навчання цієї лексики має спиратися на автентичні джерела, які відповідають сучасним мовним практикам і психологічним очікуванням учнів [37, с. 328].

Емоційне забарвлення мовлення підлітків формується не лише під впливом лексичних одиниць, а й через специфічну стилістичну організацію висловлення. Різноманітні стилістичні фігури — метафора, гіпербола, анафора, гра слів — активно використовуються підлітками для емоційного підсилення повідомлення, часто підсвідомо, як інструмент самовираження та впливу на співрозмовника [34, с. 29].

Дослідження доводять, що вживання експресем у цьому віці має чітко окреслені прагматичні цілі: формування авторитету в мікрогрупі, демонстрація обізнаності у мовленнєвій моді, дистанціювання від офіційного мовного стандарту. Це підтверджує тезу про те, що експресивна лексика у свідомості підлітків виконує не стільки номінативну, скільки соціально-позиційну функцію [25, с. 189].

Психолінгвістичні особливості вживання експресивної лексики простежуються і в актах репродуктивної мовленнєвої діяльності. Під час переказу, інтерпретації чи драматизації текстів підлітки нерідко модифікують оригінальну лексику, замінюючи нейтральні слова емоційно насиченими синонімами. Такий підхід свідчить про інтуїтивне прагнення до експресивного увиразнення мовлення, а також про потребу в афективному залученні в процесі комунікації [35, с. 283].

У контексті психолінгвістичного аналізу важливо підкреслити роль контекстуального фону у сприйнятті експресем. Експерименти засвідчують, що одна й та сама одиниця може мати різну експресивну інтенсивність залежно від інтонації, ситуації та комунікативної мети. Отже, навички інтерпретації експресивної лексики потребують системного розвитку, зокрема у межах шкільного курсу іноземної мови [38, с. 3540].

Варто зазначити, що в підлітковому віці значення експресем часто осмислюється не через академічні визначення, а через емоційно-звукову імітацію, візуальні асоціації, а також через реакції ровесників. Психолінгвістичні механізми тут охоплюють механізми афективної пам'яті,

емпатичного співпереживання та креативного конструювання мовного значення на основі особистісного досвіду [22, с. 189].

Формування мовленнєвої компетентності в учнів передбачає не лише засвоєння норм, а й оволодіння виражальними засобами, що дозволяють підлітку адаптувати мовлення до конкретної ситуації спілкування. Саме експресивна лексика дозволяє розвивати стилістичну гнучкість, вміння передавати модальність, емоційне забарвлення, підтекст. У цьому контексті експресиви слугують маркерами комунікативної зрілості [19, с. 470].

Систематизація психолінгвістичних аспектів функціонування експресивної лексики засвідчує необхідність глибшого її вивчення в межах шкільної програми. Поєднання когнітивного, афективного та прагматичного підходів дає змогу розкрити потенціал експресем як інструменту соціалізації, розвитку емоційного інтелекту та міжособистісної комунікації [36, с. 56].

Експресивна лексика виконує надзвичайно важливу функцію у мовленнєвому зростанні підлітків. Вона не лише відображає їхній психоемоційний стан, а й формує здатність розпізнавати й передавати нюанси значення. Психолінгвістичні особливості вживання експресем зумовлюють потребу в методично обґрунтованому їх упровадженні в мовну освіту як засобу формування емоційної чутливості, рефлексії та комунікативної ефективності [21, с. 79].

Розглянуті психолінгвістичні особливості засвідчують, що експресивна лексика в мовленні підлітків виконує не лише естетичну чи стилістичну функцію, а є глибоко вкоріненою в когнітивно-емоційні механізми мовленнєвої діяльності. Підлітки інтуїтивно обирають експресеми як засіб вираження індивідуальності, демонстрації емоційної позиції, належності до соціальної групи. У процесі комунікації експресивні елементи сприяють емоційній ідентифікації, полегшують інтерпретацію підтексту й формують здатність до стилістичної варіативності.

Висновки до розділу 1

Проведене теоретичне дослідження дозволило з'ясувати, що експресивна лексика як мовне явище є багаторівневою, функціонально навантаженою і психолінгвістично обумовленою одиницею, що виконує низку важливих комунікативних, когнітивних і емоційно-оцінних функцій. Встановлено, що експресивність пов'язана з суб'єктивною модальністю висловлення, здатністю передавати емоційні стани, впливати на адресата та формувати стилістичну виразність тексту. Семантична природа експресем визначається емоційним забарвленням, конотативним навантаженням, а також наявністю прагматичних ознак, які сприяють встановленню емоційного контакту між мовцем і слухачем.

Розкрито, що англійська мова має широкі лінгвістичні можливості для експресивного вираження через багатий арсенал лексичних, морфологічних, синтаксичних та фразеологічних засобів. Експресивність в англійській мові реалізується як через власне мовні засоби, так і завдяки контекстуальним умовам та інтенціональності мовця. Водночас, особливості англійської експресивної лексики вимагають усвідомлення міжкультурних відмінностей, що ускладнює її сприйняття та переклад, особливо в навчальному процесі.

Проаналізовано роль експресем у формуванні мовленнєвої компетентності школярів, що виявляється в здатності до гнучкого, емоційно забарвленого мовлення, умінні передавати особисте ставлення, залучати співрозмовника до діалогу та розширювати семантичний простір висловлення. Вивчення експресивної лексики сприяє розвитку емоційного інтелекту, комунікативної чутливості й підвищує рівень інтеркультурної компетентності. Крім того, виявлено, що підлітки активно сприймають експресивну лексику, надаючи їй ціннісного значення в контексті особистісного самовираження, групової ідентифікації та емоційного резонансу.

З огляду на вищезазначене, експресивна лексика повинна розглядатися як один із ключових інструментів розвитку мовної особистості учня в умовах шкільного вивчення англійської мови. Її поетапне, системне вивчення з

урахуванням вікових, психологічних і когнітивних особливостей учнів сприятиме не лише оволодінню лексичним запасом, а й становленню здатності до емоційно інтенсивного, стилістично гнучкого, культурно адаптованого мовлення.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З ЕКСПРЕСИВНОЮ ЛЕКСИКОЮ В ПРОЦЕСІ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Аналіз чинних програм і підручників щодо вивчення експресивної лексики

Вивчення іноземної мови в основній школі, відповідно до вимог модельних навчальних програм, спрямоване не лише на формування базових мовленнєвих навичок, але й на розвиток комунікативної компетентності, у межах якої експресивна лексика відіграє помітну роль. Обидві затвержені модельні програми — під редакцією Редька та Зимомрі — передбачають розвиток лексико-граматичних умінь, що включають не лише стандартний словниковий запас, а й мовні одиниці, здатні виразно передавати емоції, наміри, модальність та оцінку. Однак глибина і частотність подання експресивної лексики суттєво варіюється залежно від тематики, класу та запропонованих видів мовленнєвої діяльності [42; 43].

Зокрема, у програмі Редька (2021), що орієнтована на широке залучення учнів до життєво релевантних тем, лексичний інвентар 5 класу передбачає ознайомлення з темами, де експресивність проявляється у межах опису характеру, емоційного стану, зовнішності, самопочуття, настрою. Наприклад, при вивченні теми «*Я та моя сім'я*» учні засвоюють лексику, пов'язану з особистими даними, рисами характеру, міжособистісними відносинами, яка часто має емоційне забарвлення (наприклад, прикметники типу *kind, friendly, angry, shy*). У темах «*Здоров'я*» або «*Погода*» залучаються слова, що передають емоційну реакцію на фізичний стан чи довкілля (*terrible headache, awful weather* тощо) [42].

Водночас у програмі Зимомрі (2021) акцент робиться на формуванні більшої автономії учня у виборі мовних засобів, зокрема в умовах онлайн-взаємодії, участі в діалогах та створенні письмових текстів. Тут чітко простежується намагання залучити учнів до осмислення ролі емоцій і комунікативного контексту у мовленні: навчальна діяльність орієнтована на вираження вдячності, ввічливого заперечення, прохання, вибачення, що

безпосередньо апелює до використання експресивної лексики. Наприклад, у темі «Спілкування» учні опановують не лише нейтральну лексику, а й оцінну — *cool, awesome, disgusting, boring* — як у письмовому, так і в усному форматі [43].

Особливу увагу варто приділити граматичному інвентарю обох програм, де представлено засоби вираження ступеня, інтенсивності, порівняння — це безпосередньо пов'язано з експресивною функцією мови. Так, учні вивчають структури з прикметниками у формі порівняння (*comparatives and superlatives*), посилені прислівники (*really happy, absolutely terrible*) або модифікатори типу *quite, pretty, very*, що виконують емоційну або підсилювальну функцію. Такий функціональний підхід є вагомим для створення цілісного комунікативного висловлювання з експресивними елементами [42].

У межах розділу, присвяченого розвитку комунікативних умінь, обидві модельні програми пропонують завдання, які стимулюють продукцію висловлювань із вживанням експресивних мовних засобів. Зокрема, йдеться про презентування усних повідомлень, моделювання бесід, написання особистих висловлень, участь в інтерв'ю або рольових іграх. Усе це створює передумови для використання емоційно забарвленої лексики, оцінних прикметників, вигуків, метафоричних конструкцій, які сприяють точнішому вираженню особистого ставлення, переконань або оцінок [43].

Крім того, значну роль у формуванні експресивної компетентності відіграють контексти, у яких учням пропонується висловитися. Тематичні лінії програм — «Друзі», «Почуття», «Захоплення», «Культура спілкування», «Музика», «Мистецтво», «Подорожі», «Суспільно корисна праця», «Досягнення та мрії» — передбачають не лише репродуктивне вивчення фактів, а й залучення до особистісно забарвлених дискурсів, що природно стимулює використання експресивної лексики. Такі теми є ідеальним тлом для впровадження мовних конструкцій із виразною емоційною або оцінною семантикою (*I'm so excited, That was amazing, It made me feel sad*) [42].

Помітною перевагою є також використання автентичних матеріалів: програми передбачають перегляд відео, читання статей, блогів, слухання пісень чи інтерв'ю, які часто містять приклади експресивного мовлення. Це дає змогу учням не лише імітувати, а й контекстуально осмислювати значення емоційно забарвлених одиниць. Особливо це стосується вживаних у молодіжному середовищі виразів, які часто мають яскраве експресивне навантаження (*awesome, crazy, terrific, what a mess!*) [43].

Варто також підкреслити, що навчальні програми містять положення про активне використання мовленнєвих стратегій, які сприяють розвитку не лише базових комунікативних умінь, але й навичок емоційного реагування та вираження особистої позиції. Йдеться, зокрема, про техніки перефразування, уточнення, реакції на сказане співрозмовником, звернення по допомогу, демонстрацію нерозуміння або незгоди, що формують здатність гнучко адаптувати мовлення до ситуації. Це не просто механічне вживання лексичних одиниць — учні набувають вміння вбудовувати експресивні засоби у власне висловлення залежно від контексту. Так, перефразовуючи почуте, вони змінюють інтонаційний малюнок речення, додають або прибирають емоційно забарвлені слова, акцентують увагу на певних елементах повідомлення, тим самим демонструючи розуміння емоційної складової мовлення. Уточнення, своєю чергою, дають змогу висловити сумнів або підкреслити зацікавлення, що є типовими прикладами експресивної поведінки у мовленні. Крім того, практика реагування на висловлювання партнера через фрази підтримки, подиву, скепсису або обурення активізує вживання таких конструкцій, як *Really? That's unbelievable! Are you sure? Oh no, that's terrible!*, які мають чітко виражене емоційне навантаження. Все це вимагає залучення не лише вербального компоненту, але й інтонаційної виразності, ритміки, темпу мовлення, міміки та жестів. Таким чином, мовна поведінка учнів стає емоційно багатою та природною, що в сукупності сприяє формуванню експресивної компетентності як важливої складової мовленнєвої діяльності [42].

Таким чином, обидві модельні програми містять потужний потенціал для формування експресивної складової мовної компетентності школярів. На відміну від традиційного формально-лексичного підходу, в якому переважає заучування лексем і граматичних структур без урахування емоційного контексту, сучасні програми орієнтують процес навчання на функціональне використання мови в реальних комунікативних ситуаціях. Тематичні лінії, пов'язані з особистим досвідом, емоційними станами, культурою спілкування та суспільно значущими подіями, створюють ідеальне підґрунтя для інтеграції експресивних мовних одиниць. Цілісні комунікативні завдання — створення діалогів, участь у полілогах, презентація емоційно забарвлених повідомлень, висловлення власних міркувань і почуттів — допомагають учням навчитися не лише «що сказати», але й «як сказати». Такий підхід особливо актуальний для середньої школи, оскільки саме в цьому віці формуються основи мовної індивідуальності, закладаються навички емоційної рефлексії та комунікативної чутливості. Розвиток експресивної мовної поведінки в умовах шкільного навчання англійської мови сприяє не лише покращенню мовленнєвої компетентності, а й формуванню емпатії, толерантності й здатності до конструктивного діалогу — як у рідній, так і в іншомовній комунікації.

На сучасному етапі розвитку мовної освіти в Україні особливої актуальності набуває питання якісного наповнення підручників іноземної мови, зокрема їх потенціалу у формуванні експресивної мовленнєвої компетентності. З огляду на це було здійснено цілеспрямований аналіз чинних підручників англійської мови для учнів 5–9 класів, рекомендованих Міністерством освіти і науки України наказами № 140 від 08.02.2022 року та № 254 від 08.03.2023 року. Серед авторських колективів — як українські, так і зарубіжні розробники (Пахомова Т. Г., Карпюк О. Д., Задорожна І. М., а також Уолкер, Вільямс, Коста, Мітчелл та інші), що забезпечує методичну варіативність і культурну багатогранність [47].

У ході аналізу підручників було зосереджено увагу на виявленні таких елементів: наявність лексики з підвищеним емоційним забарвленням, представленість стилістично маркованих одиниць у тематичних розділах, наявність завдань, які передбачають інтерпретацію експресивного змісту, а також можливість учнів продукувати висловлювання з елементами експресії. Наприклад, у підручнику О. Карпюк для 5 класу теми «My Feelings», «My Friends» і «At the Zoo» супроводжуються діалогами та текстами з вживанням прикметників типу *amazing, terrible, funny, scary*, які, хоча і не подаються як експресивні одиниці, мають потенціал бути інтерпретованими саме в цьому ключі. Однак подібні приклади часто не супроводжуються ані семантичним коментарем, ані вправами на розпізнавання стилістичного ефекту.

Підручник Пахомової Т. Г. (ТОВ «Методика Паблішинг») демонструє більш структурований підхід до вивчення емоційно забарвленої лексики. У темі «Emotions and Reactions» учні мають змогу працювати з емоційно забарвленими виразами (*I'm thrilled!, That's horrible!, I can't believe it!*), а також з відповідними ситуаційними завданнями — обговоренням вражень, описом подій, формулюванням оцінок. Варто зазначити, що саме ці завдання наближаються до формату, здатного формувати експресивну компетентність, хоча і не визначаються автором як такі.

Значно меншою мірою експресивні компоненти представлені у підручниках, адаптованих з англомовного оригіналу без значної методичної локалізації, наприклад, у виданнях від «Лінгвіст» (Коста, Вільямс; Мітчелл, Малкогіанні). Тут лексичні одиниці типу *great, awful, cool, weird* можуть траплятися у діалогах або в текстах персонажів, але здебільшого не виділяються як об'єкти свідомого вивчення. Завдання сконцентровані на граматичних структурах і лексичному перекладі, позбавлені контекстуального чи емоційного заглиблення. Тим самим зменшується можливість для учня навчитися доречно і цілеспрямовано використовувати експресивні засоби.

У підручнику Джоанни Кости та Мелані Вільямс для 6 класу, що входить до списку рекомендованих за наказом № 254, спостерігається спроба

інтегрувати елементи виразного мовлення через ситуаційно-рольові ігри та вправи на розширення словникового запасу з використанням прикметників почуттів, але знову ж — відсутній компонент аналізу мовного забарвлення, комунікативної доречності та стилістичної функції. Тобто, наявний лише потенціал, який не конвертується в навчальну ціль. Таблиця 2.1 дає змогу виявити істотні відмінності у способах подання експресивної лексики в сучасних підручниках англійської мови для 5–6 класів.

Таблиця 2.1 Аналіз підручників щодо експресивної лексики

Автори	Клас	Видавництво	Представлення експресивної лексики	Наявність завдань на емоційне забарвлення
Пахомова Т. Г.	5	Методика Паблішинг	Фрагментарне, з коментарем	Є (добір синонімів, рефлексія)
О. Карпюк, К. Карпюк	5	Астон	Фрагментарне	Немає
Мітчелл Г.К., Малкогіанні	5	Лінгвіст	Фрагментарне	Немає
Джоанна Коста, М. Вільямс	5	Лінгвіст	Фрагментарне	Немає
І. Задорожна, Т. Будна, О. Дацків	5	Навч. кн. Богдан	Фрагментарне	Немає
Уолкер, Левіс, Робінсон, Любченко	5	Ранок	Поодинокі приклади	Обмежені
Коста, Вільямс (6 кл.)	6	Лінгвіст	Фрагментарне	Немає
Мітчелл, Малкогіанні (6 кл.)	6	Лінгвіст	Фрагментарне	Немає
Карпюк (6 кл.)	6	Астон	Фрагментарне	Немає
Уолкер, Левіс, Робінсон, Любченко (6 кл.)	6	Ранок	Поодинокі приклади	Обмежені
Пахомова (6 кл.)	6	Методика Паблішинг	Завдання з коментарями	Є (вправи на стилістику)

У більшості проаналізованих видань експресивна лексика представлена опосередковано, без спеціального виокремлення або акцентування на її функціональних особливостях. Так, підручники авторства О. Карпюк (видавництво «Астон»), Дж. Кости та М. Вільямс (видавництво «Лінгвіст»)

містять приклади емоційно забарвленої лексики, однак вони подані в контексті загальних комунікативних ситуацій — без теоретичного пояснення або методичного супроводу щодо стилістичного навантаження таких одиниць.

Зіставлення змісту підручників засвідчує, що переважають завдання на репродуктивне використання мовного матеріалу: доповнення діалогів, трансформацію речень або переклад. При цьому завдання, які орієнтовані на продуктивну мовленнєву діяльність — написання описів, створення власних діалогів, вираження емоцій у мініесе — мають епізодичний характер. Особливо обмежено подано матеріал щодо функцій стилістично маркованої лексики, таких як посилення емоційного впливу, вираження ставлення або інтенсифікація комунікативного наміру. Це свідчить про відсутність цілеспрямованої роботи з експресивною лексикою як окремим компонентом мовленнєвої компетентності.

Водночас позитивним моментом є наявність у низці підручників (наприклад, у виданні Пахомової Т. Г. та Мітчелла Г.К.) завдань, що містять зразки розмовного стилю, включаючи емоційні реакції персонажів. Такі завдання можуть виступати точкою входу для подальшого аналізу експресивних засобів, однак потребують глибшої методичної інтерпретації з боку вчителя. Загалом, результати аналізу виявляють потребу в удосконаленні змістового наповнення підручників шляхом цілеспрямованої інтеграції експресивної лексики в тематику розділів, пояснення її семантичних і стилістичних функцій, а також розробки завдань, що стимулюють мовленнєву творчість і критичне осмислення комунікативних засобів.

2.2. Пошуково-дослідницька діяльність як метод формування лінгвістичної чутливості учнів

Одним із ключових напрямів модернізації шкільної мовної освіти є формування лінгвістичної чутливості учнів як здатності до помічання, осмислення і гнучкого використання мовних форм, значень та інтонаційно-стилістичних нюансів. У цьому контексті пошуково-дослідницька діяльність

виступає не лише як метод навчання, а як засіб занурення школярів у мову як систему, що динамічно функціонує в комунікації. Така діяльність передбачає активне конструювання знань учнями на основі поставлених проблем, аналізу мовленнєвих явищ, формулювання гіпотез і перевірки їх на практиці. Як засвідчують сучасні емпіричні дослідження, впровадження інквірі-методу (inquiry-based learning) у вивченні іноземної мови сприяє глибшому залученню учнів до навчального процесу і позитивно впливає на розвиток комунікативної та лінгвістичної чутливості [39, с. 360].

Основною перевагою пошуково-дослідницького підходу є його чітка орієнтація на активне, особистісно значуще пізнання: учень у такій парадигмі перестає бути пасивним реципієнтом інформації, натомість стає дослідником мовного явища, здатним не лише сприймати готові знання, а й активно створювати нові сенси, спираючись на логіку, спостереження та мовну інтуїцію. У цьому процесі він навчається самостійно формулювати припущення щодо функціонування експресивних елементів мови, висувати гіпотези щодо смислових або стилістичних ефектів окремих одиниць, обґрунтовувати свої припущення за допомогою лінгвістичних та контекстуальних аргументів, а також перевіряти ці гіпотези на автентичному мовному матеріалі — текстах, діалогах, відеофрагментах чи інтернет-дописах. Така діяльність активізує не лише пізнавальні, а й рефлексивні механізми, залучаючи учня до глибшого осмислення мови як динамічної системи засобів вираження думок, емоцій і намірів.

Результати досліджень, зокрема у сфері змішаного навчання, демонструють, що поєднання дослідницької активності з використанням цифрових технологій (інтерактивних платформ, електронних корпусів, аналітичних інструментів для текстів) значно підвищує як рівень залучення учнів, так і ефективність формування в них стійкої мовної компетентності. Залучення цифрового середовища забезпечує доступ до різноманітних типів експресивного мовлення, зокрема в медіа, соціальних мережах, сучасній художній літературі, що дає змогу учням працювати з живим, автентичним

матеріалом, у якому емоційна забарвленість відіграє ключову роль. Як свідчать емпіричні дані, у таких умовах підвищується не лише мотивація до вивчення мови, а й глибина осмислення комунікативних ситуацій, де експресивні засоби виконують функцію регулювання міжособистісної взаємодії [39, с. 370].

Особливу значущість пошуково-дослідницький підхід набуває у процесі засвоєння експресивної лексики, де учень має вийти за межі словникового визначення і навчитися сприймати мову як живий комунікативний потік. Тут важливо не лише розуміти значення мовної одиниці в лексичному сенсі, а й чітко відчувати її інтонаційне навантаження, ситуативну доцільність, прагматичні конотації та емоційний вплив. Лише завдяки власним пошукам, порівнянню вживання синонімів у різних контекстах, аналізу авторських інтенцій і відгуків комунікативних партнерів учень набуває здатності до емпатійного та критичного мовного сприйняття — здатності, яка лежить в основі лінгвістичної чутливості як педагогічного результату. Таким чином, пошуково-дослідницька діяльність — це не просто метод навчання, а дієвий інструмент формування особистості мовця нового покоління, здатного орієнтуватися в багатозначному світі сучасної комунікації, з її прихованими змістами, культурними кодами та експресивними регістрами.

Педагогічна практика засвідчує ефективність інквірі-методу і в умовах традиційного навчання. Запровадження проблемних запитань, дослідницьких мініпроектів, аналізу стилістичних трансформацій у художніх і публіцистичних текстах дозволяє учням сприймати мову як інструмент вираження складних емоцій, оцінок, намірів. Такий підхід сприяє інтеграції знань із лексики, граматики, стилістики в єдиний когнітивний простір [40, с. 1239]. У процесі аналізу контекстів вживання експресивної лексики учні набувають уміння виділяти конотації, встановлювати прагматичні ефекти висловлювань і формувати естетичну чутливість до мови.

Особливої уваги заслуговує роль дослідницького обговорення в групах як способу розвитку лінгвістичного мислення. Завдяки так званому

«експлоративному говорінню» (exploratory talk) школярі не лише обмінюються інформацією, а й вчаться домовлятися про значення, оцінювати мовні варіанти, перевіряти припущення. Це не просто колективне виконання завдання, а процес когнітивного і соціального співтворення значення, що стимулює глибше засвоєння мовного матеріалу і підвищує чутливість до нюансів мови [41, с. 486]. У класичному інквірі-форматі така діяльність супроводжується залученням багатьох джерел, включаючи словники, граматичні довідники, тексти художньої та медіа-літератури.

Варто зазначити, що формування експресивних умінь у рамках дослідницького підходу неможливе без роботи з автентичними зразками мови. Саме через тексти, де мова живе в реальних комунікативних ситуаціях — листах, повідомленнях, блогах, коментарях, сценах з фільмів — учні вчаться не тільки розпізнавати експресивні одиниці, а й розуміти, чому певна лексика чи інтонація в даній ситуації влучна, а в іншій — недоречна або груба. Як зазначається у дослідженні про компоненти експресивних умінь, лише комплексна робота з функціональними аспектами мови дозволяє сформувати справжню експресивну компетентність у контексті іноземної мови [42, с. 400].

На особливу увагу заслуговує теоретичне обґрунтування зв'язку між дослідницькою діяльністю та розвитком експресивної лексики у психолінгвістичному аспекті. Як доводиться в сучасних лінгвістичних працях, експресивна складова мовлення не обмежується емоційним забарвленням: вона є маркером суб'єктивного досвіду мовця, способом естетизації мовлення і сигналом соціокультурної позиції індивіда [43, с. 171]. Пошукова діяльність, що має на меті реконструювати механізми експресивного впливу через аналіз інтонації, стилістичних прийомів і прагматичних функцій, формує в учнів критичне мовне мислення і глибоке розуміння ролі мови як соціального коду.

Не менш важливим чинником ефективності пошуково-дослідницького підходу є цілеспрямований розвиток здатності учнів до мовленнєвої рефлексії — тобто усвідомлення не лише того, *що* сказано, а й *як* і *з якою метою* це сказано. У межах дослідницьких завдань ця здатність формується завдяки

систематичному аналізу експресивних одиниць не як ізольованих лексем, а як смислотворчих елементів, що функціонують у межах певної прагматичної ситуації. Учні вчаться визначати стилістичне навантаження слів, простежувати логіку їхнього вживання в залежності від жанру, адресата, комунікативної мети. Водночас їм пропонується створювати власні висловлювання — усні та письмові — із чітко заданим комунікативним наміром, що передбачає добір лексичних і синтаксичних засобів не лише за змістовою точністю, а й за емоційною, інтонаційною та контекстуальною доречністю.

Такий формат роботи значною мірою змінює саму парадигму вивчення мови: учень перестає розглядати її як сукупність граматичних правил і визначень, натомість усвідомлює її як гнучкий інструмент самовираження, засіб побудови міжособистісних зв'язків і формування власної позиції в дискурсі. Саме завдяки включенню у процес осмисленого мовлення — шляхом переформулювання, стилістичної трансформації, створення текстів у різних жанрах і регістрах — формується мовленнєва гнучкість, що є необхідною умовою не лише комунікативної компетентності, а й розвитку критичного мислення та здатності до мовної творчості. Учні починають бачити, що навіть найпростіші висловлювання можуть варіюватися за ступенем експресії, інтонаційної напруги, емоційної відкритості — і що саме ці нюанси визначають ефективність мовного впливу.

Згідно з сучасними психолінгвістичними дослідженнями, саме така практика рефлексивного мовлення — де кожне слово й інтонація обґрунтовані внутрішнім наміром — сприяє формуванню стійкої лінгвістичної чутливості. Учні, які залучені до рефлексивного аналізу мовлення, краще розпізнають експресивні сигнали в чужих висловлюваннях і адекватніше будують власні репліки з урахуванням соціального контексту, рівня формальності, емоційної атмосфери. Таким чином, експресивна лексика перестає бути лише засобом естетизації мовлення й набуває статусу ключового інструменту адаптивної комунікації, що забезпечує мовцеві свободу, точність і впливовість [44, с. 323].

Крім того, дослідницькі завдання сприяють формуванню в учнів мовної інтуїції — здатності гнучко, але точно розрізнати стилістичні реєстри мовлення, визначати межу між нейтральним і експресивним висловом, відчувати тональність комунікативного наміру, а також виокремлювати семантичні та емоційні відтінки мовних одиниць залежно від контексту. Така інтуїція — не вроджене вміння, а результат багатофакторної навчальної взаємодії, у якій пошуково-дослідницький компонент відіграє ключову роль. Завдяки залученню до аналізу мовленнєвих ситуацій, текстів із багаторівневою стилістикою, висловлювань зі складною емоційною структурою, учні починають краще розуміти, у чому полягає доречність чи недоречність використання тих чи інших експресивних засобів. Вони навчаються бачити різницю між прямим твердженням і натяком, між щирим компліментом і завуальованою іронією, між емоційною спонтанністю й стилістично вмотивованим ефектом.

Особливо важливим є те, що розвиток такої інтуїції припадає на критичний період становлення мовної самосвідомості — підлітковий вік. Саме в цей час мовлення стає для школяра не лише інструментом навчальної діяльності, а й способом самовираження, соціального позиціонування та формування індивідуального стилю спілкування. Учні, які залучені до пошукової дослідницької діяльності, здобувають не лише мовні знання, а й досвід застосування цих знань у динамічних ситуаціях — у спілкуванні, інтерпретації текстів, створенні власних висловлювань. Вони вчаться свідомо добирати синоніми з урахуванням стилістичних нюансів, розрізнати мовні фігури (метафори, гіперболи, антитези) та оперувати ними з урахуванням комунікативної доцільності, краще знаходити семантичні відповідники в іншомовному контексті, ефективно передавати підтексти та емоційні конотації при перекладі, інтерпретації або дискусії.

У цьому контексті надзвичайно вагомою є роль міжпредметної інтеграції. Коли пошукові завдання ґрунтуються на текстах художньої літератури, історичних джерелах, елементах медіаосвіти, соціальних практик

або мистецьких витворів, учні набувають не лише лінгвістичної, а й культурної чутливості. Такий підхід дає змогу осмислювати мову як частину більшого комунікативно-культурного простору, у якому кожне слово не лише несе зміст, а й «звучить» у своєму культурному реєстрі. Учень починає бачити в мові не лише граматику та лексику, а живу тканину інтерпретацій, асоціацій, емоцій, смислів, які формуються на перетині мовної структури та життєвого досвіду. Залучення до дослідницьких завдань, які інтегрують літературний, соціокультурний та мистецький контексти, сприяє формуванню системного бачення мови, в якому експресивна лексика є не ізольованим явищем, а природною частиною живої мовної реальності.

Отже, пошуково-дослідницька діяльність виявляється не просто дидактичним прийомом, а ефективною педагогічною стратегією, яка забезпечує поступовий і глибокий розвиток лінгвістичної чутливості учнів. Вона включає не лише здатність розпізнавати експресивну лексику, а й уміння грамотно й естетично її використовувати — залежно від комунікативної ситуації, інтенції, інтонації та цільової аудиторії. У сучасних дослідженнях підкреслюється, що саме така діяльність сприяє розвитку важливих компетентностей XXI століття — аналітичного мислення, здатності до міжособистісної комунікації, культурної грамотності та творчої самопрезентації. В умовах зростання інформаційного тиску та необхідності чітко й виразно формулювати власну позицію, дослідницький підхід до мови стає не просто корисним, а життєво необхідним. Саме він формує в учнів відчуття мови як живого й гнучкого інструменту, який може бути і засобом впливу, і простором особистісного зростання, і каналом міжкультурного діалогу.

2.3. Проєктування навчальних завдань із використанням експресивної лексики

У сучасному контексті мовної освіти дедалі більшого значення набуває не лише засвоєння лексичного мінімуму, а й розвиток гнучкого мовленнєвого

інструментарію, зокрема експресивної лексики, яка є носієм емоційної, оцінної й стилістичної інформації. Проєктування навчальних завдань, орієнтованих на використання експресивної лексики, потребує врахування кількох критичних параметрів: рівня мовної підготовки учнів, когнітивної складності завдань, тематичної релевантності та комунікативної доцільності використання експресивних одиниць. У цьому зв'язку особливої актуальності набувають завдання, що поєднують рецептивну, репродуктивну та продуктивну мовленнєву активність.

Навчальні практики, зосереджені на роботі з експресивною лексикою, мають виходити з автентичних мовних джерел: текстів художньої літератури, медіаповідомлень, відеофрагментів, діалогів з емоційно забарвленим контекстом. Замість формального заучування синонімів чи «емоційних» прикметників, учневі доцільно пропонувати аналітико-креативні завдання. Наприклад, у межах роботи з текстом можна запропонувати виявити слова з експресивним забарвленням, класифікувати їх за інтенсивністю чи прагматичною функцією, а далі — трансформувати уривок, змінюючи тональність з нейтральної на емоційно-підсилену або навпаки. Такі трансформаційні вправи не лише поглиблюють розуміння стилістичної ролі лексики, а й формують навичку мовленнєвого експериментування — ключову для формування мовної креативності.

Важливою передумовою ефективного проєктування є включення завдань, що активізують міжособистісну комунікацію. Зокрема, моделювання ситуацій діалогів, у яких від учнів вимагається проявити емоції (здивування, розчарування, іронію, співчуття), стимулює як експресивну вербальну поведінку, так і розвиток інтонаційної виразності. У такому контексті доречними є вправи типу рольових ігор, дебатів, драматизацій фрагментів літературних творів. Змістовне навантаження таких завдань сприяє не лише засвоєнню експресивної лексики, а й поглибленню емоційного інтелекту, що особливо важливо в підлітковому віці.

Разом з тим, важливим аспектом проектування навчальних завдань із використанням експресивної лексики є інтеграція оцінювання, спрямованого не лише на правильність уживання лексичних одиниць, а й на ступінь комунікативної доречності, стилістичної виразності та мовленнєвої гнучкості. Доцільно застосовувати критерії оцінювання, які охоплюють вміння учня передавати настрій, емоційний стан, ставлення до ситуації, використовуючи експресивні засоби, а також здатність адаптувати мовлення до ситуації спілкування. Це можуть бути, наприклад, ситуаційні картки або короткі відеофрагменти, за якими учень має побудувати власне висловлення з урахуванням емоційної модальності.

Окрему роль відіграють письмові завдання, у яких експресивна лексика не лише відіграє стилістичну функцію, а й стає засобом художнього впливу. Створення коротких оповідань, описів настрою персонажів, листів-рефлексій або блогівих дописів на актуальні теми — усе це відкриває можливості для усвідомленого і цілеспрямованого використання емоційно забарвленої лексики. У таких завданнях учні навчаються добирати лексику відповідно до інтенції, жанру, адресата, а отже — формують навички текстотвірної діяльності в умовах реальної комунікації.

Завдання на інтерпретацію — ще один ефективний формат, що сприяє поглибленому осмисленню функцій експресивної лексики. Учням можна запропонувати порівняти два тексти (наприклад, уривок з художнього твору й інструктивний текст), виявити й охарактеризувати лексичні засоби, що створюють різну емоційну атмосферу. Або ж запропонувати трансформувати один текст в інший, зберігаючи зміст, але змінюючи стиль — з офіційного на емоційно забарвлений. Такі завдання не лише розвивають мовленнєве чуття, а й стимулюють рефлексивне ставлення до мови як до засобу впливу, оцінки, емоційного забарвлення.

У межах дослідження запропоновано кілька моделей роботи, які ілюструють ефективність формату креативних, ситуаційно-мотиваційних і рефлексивних завдань (Додаток А). Усі вони побудовані з урахуванням

вікових особливостей підлітків, типових ситуацій комунікації та потреб розвитку мовної інтуїції, стилістичної гнучкості та культурно-мовленнєвої чутливості.

Одним із базових завдань, орієнтованих на наративну експресію, є “My Perfect Day” / «Мій ідеальний день». Воно інтегрує письмову і усну продукцію та ґрунтується на емоційно-особистісному описі подій. Учні у формі невеликого есе або розповіді описують свій ідеальний день, використовуючи щонайменше 10 одиниць експресивної лексики — прикметники з емоційним забарвленням (*amazing, thrilling*), вирази з оцінною функцією (*I couldn't believe my eyes, It felt like a dream*) та адвербіальні модифікатори (*really, absolutely*). Структура тексту будується за класичною моделлю розповіді з логічним розгортанням подій, а фінальна фаза включає взаємоаналіз, рефлексію та модифікацію висловлювань з урахуванням стилістичних ефектів. Завдання забезпечує не лише лексичне збагачення, а й формує здатність передавати власні емоційні стани точно та образно.

Іншим важливим інструментом розвитку експресивної лексики є завдання “Tell the Tale: That One Cringy Moment” / «Найбільш незручна ситуація в моєму житті». Цей формат сторітелінгу актуалізує вміння учнів працювати з емоційним контекстом минулого досвіду. У цьому випадку мовлення має не лише інформативну, а й виразно-експресивну функцію: учні вчаться використовувати вигуки (*Oh no!, Seriously?!*), риторичні запитання, стилістичні тропи (гіперболи, метафори) для передачі сорому, розгубленості, самоіронії. Особлива увага приділяється стилістичній доречності — вміння адекватно співвідносити форму з емоційною тональністю оповіді. У подальшому ці історії можуть бути адаптовані для театралізованих мінісценок, що сприяє розвитку інтонаційної експресивності та мовленнєвої пластичності.

Не менш важливим є завдання “Voice It Loud: If I Were the Mayor of My City” / «Якби я був мером свого міста», яке поєднує навички аргументації, публічного мовлення та використання експресивних мовних ресурсів для

соціально значущої комунікації. У межах цього завдання учні створюють публічне звернення з пропозиціями змін у місті. Використання емоційно забарвленої лексики (*neglected treasure, messy, shining example*), фраз-переконань (*I firmly believe..., It's time to act*) і тропів (метафори, гіперболи) дозволяє побачити, як мова може слугувати інструментом впливу й соціальної ініціативи. Крім письмового компонента, завдання включає усний виступ, що створює умови для практики публічної мовленнєвої експресії та розвитку риторичних умінь.

Таким чином, представлені розробки ілюструють різні жанрово-комунікативні типи завдань — наратив, есе, публічне звернення — у яких експресивна лексика виступає не лише предметом вивчення, а й органічною частиною реального мовлення. Спільною рисою всіх завдань є їхній креативний, особистісно зорієнтований і контекстуально мотивований характер. Саме завдяки таким підходам в учнів формується не лише мовленнєва компетентність, а й гнучкість у доборі засобів вираження, інтонаційна виразність, здатність до критичної рефлексії над мовою і власним мовленням. Це закладає підґрунтя для глибшого розуміння мови як живої, емоційно насиченої системи комунікації.

Таким чином, ефективне проєктування навчальних завдань, що орієнтовані на експресивну лексику, передбачає поєднання аналітичних, комунікативних і творчих компонентів. Це дозволяє не лише розширити лексичний запас учнів, а й сформувані в них ключові компетентності XXI століття — комунікативну, емоційну, культурну та критичну. Педагог, який вмiло інтегрує експресивну лексику в навчальний процес, відкриває перед учнями шлях до мовного самовираження, естетичного досвіду та здатності вільно орієнтуватися у світі дискурсів.

2.4. Експериментальне дослідження впровадження елементів експресивної лексики на уроках англійської мови

У межах дослідження було проведено експериментальне дослідження, метою якого стало визначення ефективності впровадження елементів експресивної лексики у процес навчання англійської мови в учнів 7 класів Полтавського ліцею №13 "Успіх". Основна гіпотеза полягала в тому, що цілеспрямоване навчання експресивним засобам мови здатне значно підвищити не лише емоційно-комунікативну активність учнів, а й їхню здатність до стилістично диференційованого мовлення. Дослідження проводилося у два етапи: констатувальний і формувальний, що дозволило простежити зміни у мовленнєвій поведінці учнів до і після застосування експериментальної методики. Для експериментального дослідження доцільно взяти вибірку з двох груп учнів 7 класу Полтавського ліцею №13 "Успіх", вибір 7 класу відповідає програмам, де експресивна лексика активно використовується в межах тем про опис почуттів, вражень, власного досвіду (як у завданнях «My Perfect Day», «The Most Embarrassing Moment», «If I Were the Mayor...»).

Параметри вибірки:

- Загальна кількість учасників: 48 учнів
- Контрольна група: 24 учні 7-Б класу (навчання за типовими підручниками без цілеспрямованого акценту на експресивну лексику)
- Експериментальна група: 24 учні 7-А класу (навчання за модифікованими завданнями з інтеграцією експресивних мовних одиниць)

Вибір 7 класу обґрунтовується тим, що в цьому віці учні вже мають достатній рівень володіння базовою лексикою, активно формують особистісну мовну ідентичність і здатні до усвідомленого вживання емоційно маркованих мовних одиниць.

На першому етапі (констатувальному) було проведено діагностику рівня знань та навичок учнів щодо вживання експресивної лексики. Учні виконували завдання на ідентифікацію стилістично забарвлених одиниць у тексті, добір синонімів до нейтральної лексики з підвищеним емоційним

навантаженням, а також письмову роботу на тему «The Day That Changed Me», у якій оцінювались креативність, емоційна виразність і мовне багатство.

Рис. 2.1. наочно демонструє результати первинної діагностики, проведеної серед учнів 7 класу. В основі оцінювання лежали три ключові критерії: здатність учнів ідентифікувати експресивні одиниці у тексті, вміння трансформувати нейтральні висловлювання за допомогою синонімії з експресивним забарвленням, а також рівень емоційної насиченості письмової роботи.

Рис. 2.1. Рівень володіння експресивною лексикою на констатувальному етапі (для обох груп)

Згідно з отриманими даними, лише 27 % учнів продемонстрували високий рівень володіння, що проявився у послідовному, логічному і доречному використанні емоційно маркованої лексики в усному та письмовому мовленні. 43 % учасників показали середній рівень: вони були здатні розпізнавати стилістично забарвлені елементи, але застосовували їх фрагментарно або з незначними помилками. Водночас 30 % учнів виявили низький рівень сформованості, тяжіючи до переважно шаблонного, нейтрального мовлення, без ознак емоційної виразності та стилістичної варіативності. Ці результати вказують на потребу у цілеспрямованій роботі з експресивною лексикою, яка потребує не лише репродуктивного засвоєння, а

й розвиткових методик із наголосом на мовну чутливість та ситуаційне мислення.

На формувальному етапі впроваджувалась серія завдань, побудованих на моделюванні ситуацій комунікативної взаємодії з акцентом на емоційну виразність. Зокрема, учням пропонувалися теми, що спонукали до особистісного висловлення (на зразок «If I Could Swap Lives for a Day» або «What Makes Me Really Happy»), інтерактивні вправи на добір емоційно забарвлених прикметників і фраз, аналіз коротких діалогів і монологів із метою визначення експресивних мовних одиниць, а також рольові ігри з елементами експресії. Ці завдання систематично інтегрувались у навчальні теми, передбачені чинною програмою, не порушуючи загальнодидактичної логіки курсу. Значну увагу було приділено тренуванню інтонаційного оформлення мовлення, бо саме інтонація є ключовим носієм експресивного навантаження.

Особливий акцент зроблено на розвитку мовної інтуїції — здатності розпізнавати контекстуальну доцільність вживання тієї чи іншої експресивної одиниці. Учням пропонували порівняльні вправи: переформулювати нейтральні висловлювання у стилістично забарвлені, оцінити емоційний потенціал синонімів (наприклад: *nice – adorable, funny – hilarious*), чи обрати відповідну реакцію до репліки співрозмовника. Додатково використовувались картки з емоційними ситуаціями, які учні мали обіграти за допомогою відповідної лексики: здивування, обурення, захоплення, невдоволення тощо. Це дозволило сформувати практичний досвід стилістичного моделювання висловлювань залежно від емоційної мети комунікації. У другій частині експериментального етапу було проведено фінальне оцінювання, метою якого стало визначення якісних змін у мовленнєвій поведінці учнів. Учні виконали ті самі типи завдань, що й на констатувальному етапі, зокрема — творче письмове завдання на тему «The Day That Changed Me», а також тест на ідентифікацію експресивних елементів у тексті. Рис. 2.2. демонструє

порівняльну зміну в рівнях використання експресивної лексики серед учнів до й після впровадження методики.

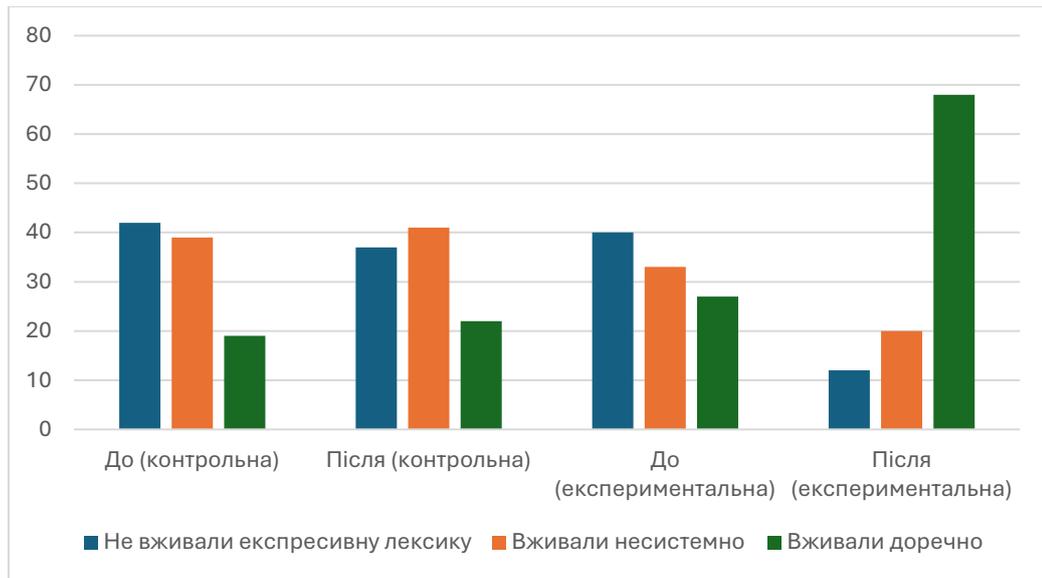

Рис. 2.2. Динаміка засвоєння експресивної лексики учнями (до і після експерименту)

У контрольній групі зміни були незначними: частка учнів, які не вживали експресивну лексику, знизилась лише на 5%, тоді як у експериментальній — на 33%. Натомість частка учнів, які доречно вживали експресивну лексику, зросла з 27% до 68%, що свідчить про суттєвий вплив інтеграції навчальних завдань, орієнтованих на емоційно-забарвлену лексику. Це підтверджує ефективність запропонованого підходу у формуванні мовленнєвої гнучкості та виразності.

Таким чином, отримані результати наочно демонструють ефективність проєктно-дослідницького підходу у формуванні лінгвістичної чутливості та розвитку стилістично гнучкого письма, що є ключовою умовою для формування повноцінної мовної компетентності в учнів середньої школи.

Крім того, у процесі аналізу учнівських робіт було відзначено зростання лексичної різноманітності: використання синонімів до базових емоційних понять («happy» – «overjoyed», «excited», «grateful»; «sad» – «devastated», «miserable», «downhearted»), а також активне включення фразеологічних зворотів, які зазвичай передають суб'єктивну оцінку (на кшталт *I felt on top of*

the world, It was a rollercoaster of emotions, It gave me goosebumps). Значно покращилась структура наративних і описових текстів: учні частіше застосовували чіткий композиційний поділ, риторичні прийоми, а завершення текстів стали емоційно завершеними, із закликом або особистою оцінкою ситуації.

Окремо слід відзначити вплив експерименту на розвиток усного мовлення. Під час проведення фінальних презентацій учні демонстрували впевненість, використовували інтонаційні варіації, паузи, жести, міміку — тобто активно задіювали невербальні засоби для передачі емоційного сенсу. Це стало показником сформованості первинної експресивної компетентності, яка виходить за межі суто лексичних навичок і охоплює ширший комунікативний контекст. Учні не лише описували події, а й виражали ставлення до них, що підтверджує гіпотезу про ефективність експресивної лексики як засобу розвитку мовленнєвої індивідуальності.

Таким чином, результати дослідження засвідчили значний потенціал використання елементів експресивної лексики для підвищення якості мовної освіти. Виявлено прямий зв'язок між цілеспрямованою роботою над емоційно забарвленими мовними одиницями та зростанням мовленнєвої впевненості, стилістичної чутливості й творчого мислення учнів. Експеримент підтвердив, що вивчення мови, збагачене експресивним компонентом, сприяє не лише розвитку лінгвістичних умінь, а й формуванню особистісної самосвідомості, що є вкрай важливим у підлітковому віці. Це відкриває перспективи для розроблення варіативних програм, у яких експресивна лексика відіграватиме не допоміжну, а функціонально-направлену роль у формуванні мовної компетентності школярів.

Висновки до розділу 2

Аналіз чинних навчальних програм та підручників доводить, що хоча експресивна лексика не виділена як окремий об'єкт вивчення, її потенціал може бути реалізований через завдання, спрямовані на розвиток емоційно-ціннісного досвіду учнів. Мовленнєві ситуації, у яких емоційне забарвлення набуває ваги, створюють умови для формування лексичної гнучкості, вміння добирати слова з урахуванням інтонації, стилістичної доречності та контексту.

Особливого значення набуває організація навчання у формі пошуково-дослідницької діяльності. Такий підхід дозволяє учневі не лише засвоювати матеріал, а й аналізувати мовні явища як живий, динамічний процес, що відображає емоційні й культурні коди мовної спільноти. Активне залучення до аналізу та продукування висловлювань із використанням експресивних засобів сприяє формуванню внутрішньої мотивації, розвитку мовної інтуїції та здатності до стилістичної інтерпретації тексту.

Педагогічне проектування завдань, зорієнтованих на інтеграцію експресивної лексики у творчі жанри, есеїстику, сторітелінг, публічний виступ, відкриває широкі можливості для формування мовної особистості. Елементи експресивності — такі як епітети, метафори, риторичні запитання, вигуки, гіперболи — починають розглядатися не як додаткові прикраси, а як функціональні інструменти побудови впливового, переконливого висловлювання. Навчальні завдання, що передбачають взаємодію, самооцінювання, творчий ризик і рефлексію, підвищують емоційну включеність учнів у навчальний процес.

Проведене експериментальне дослідження на базі 7 класів Полтавського ліцею №13 "Успіх" засвідчило істотне підвищення рівня засвоєння експресивної лексики внаслідок систематичного її впровадження у навчальний процес. Результати порівняльного аналізу дали змогу виокремити якісні зміни у мовленнєвій поведінці учнів: від фрагментарного вживання окремих емоційних одиниць до свідомого й доцільного їх використання з урахуванням комунікативної ситуації. Учні демонстрували здатність до

створення змістовно і стилістично цілісних текстів, що свідчить про формування лінгвістичної чутливості та готовності до ефективної комунікації в сучасному англомовному середовищі.

Загалом можна зробити висновок, що методичні стратегії, які поєднують дослідницький підхід, креативну мовну практику та усвідомлене використання експресивних засобів, сприяють не лише збагаченню лексичного запасу, але й розширюють комунікативні можливості учнів. Такий досвід відповідає принципам компетентнісного навчання та забезпечує підґрунтя для формування мовної особистості, здатної до гнучкого, емоційно точного і стилістично виразного самовираження.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу зробити узагальнювальний висновок про ефективність пошуково-дослідницької діяльності як засобу формування в учнів мовленнєвої компетентності на основі цілеспрямованого ознайомлення з експресивною лексикою англійської мови. Аналіз наукових джерел і нормативних документів, а також емпірична перевірка запропонованого підходу показали, що експресивна складова мови відіграє вагомую роль у розвитку емоційної виразності, комунікативної гнучкості, стилістичної чутливості та креативного потенціалу учнів середнього шкільного віку.

Теоретичне обґрунтування дозволило з'ясувати, що експресивна лексика має складну семантичну природу, пов'язану з емоційною оцінкою, прагматичною настановою і стилістичною варіативністю. Вивчення цієї лексики потребує врахування вікових і психолінгвістичних особливостей школярів, зокрема — формування емоційного інтелекту, мовної інтуїції та здатності до критичного сприйняття мовлення. Було підтверджено, що експресивні одиниці виступають важливим компонентом мовленнєвої компетентності, оскільки забезпечують естетичну, переконливу та емоційно насичену комунікацію.

Результати аналізу чинних програм виявили відсутність системного підходу до вивчення експресивної лексики. Водночас в освітньому процесі наявні потенційні ресурси, які за умови відповідного методичного супроводу можуть бути спрямовані на розвиток мовної виразності. Це відкриває можливості для створення навчальних завдань, спрямованих на осмислене, функціональне використання емоційно забарвленої лексики, зокрема — у формі проектно-дослідницької діяльності.

У процесі дослідно-експериментальної роботи було апробовано низку завдань, побудованих за принципами пошуково-дослідницької активності. Ці завдання передбачали аналіз автентичних текстів, творчі письмові роботи, ситуативні висловлювання, роботу з синонімічними рядами, трансформацію нейтрального мовлення в емоційно насичене. Учні виявили зростання

здатності до стилістичної адаптації мовлення, виразнішого вживання лексичних засобів і граматичних конструкцій, що підкреслюють емоційний намір висловлювання. За підсумками порівняльного аналізу було виявлено зростання частки учнів, які доречно й послідовно використовують експресивну лексику, з 27% до 68%, що свідчить про успішність застосованої методики.

Отже, пошуково-дослідницький підхід до вивчення експресивної лексики є ефективним методом розвитку мовленнєвої компетентності школярів. Він сприяє активізації пізнавальної діяльності, формуванню комунікативної та соціокультурної компетентностей, розвитку критичного мислення і мовної креативності. Отримані результати можуть стати підґрунтям для вдосконалення методичних рекомендацій і подальшої інтеграції експресивної складової в навчальні курси англійської мови для учнів середньої школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ангерчік Є. Д. Експресивно забарвлена лексика як елемент розмовно-побутового стилю в українсько-англійському перекладі (на матеріалі твору О. Гончара «Собор») // *Наукові записки. Серія: Філологічна.* – Острого: НУ «Острозька академія», 2012. – Вип. 25. – С. 5–7.
2. Андрійченко Ю. В. Специфічні риси емотивного фону в художніх текстах // *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики.* – 2009. – Вип. 16. – С. 11–15.
3. Баюн К. Й. Експресивність як мовна та мовленнєва категорія // *Наукові записки. Серія: Філологічна.* – Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2011. – Вип. 53. – С. 25–28.
4. Березовська-Савчук Н. А. Лексика мовної репрезентації емоції смутку (на матеріалі поетичних творів Ліни Костенко) // *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету.* – 2018. – Вип. 17. – С. 99–110.
5. Биби́к С. П. Стилвова розмовна норма та розмовна лексика // *Культура слова.* – 2011. – № 74. – С. 59–65.
6. Бойко Н. І. Діалектна експресивна лексика: проблеми семантики // *Мовознавчий вісник: зб. наук. праць.* – 2011. – Вип. 12–13. – С. 84–88.
7. Бойко Н. І. Типи лексичної експресивності в українській літературній мові // *Мовознавство.* – 2002. – № 2–3. – С. 10–12.
8. Бойко Н. І. *Українська експресивна лексика в словнику, мові та мовленні: навч. посіб.* – Ніжин: НДПУ ім. М. Гоголя, 2002. – 217 с.
9. Бойко Н. І. *Українська експресивна лексика: семантичний, лексикографічний і функціональний аспекти: монографія.* – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2005. – 552 с.
10. Бондарчук Т. І. Лексичні засоби вираження емотивного значення в сучасній німецькій мові // *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство.* – 2016. – Вип. 5 (330). – С. 285–289.

11. Вавринюк Т. І. Емоційно-експресивна лексика в поетичному мовленні (на матеріалі творів Ліни Костенко) // *Лінгвістика і поетика тексту*. – 2010. – С. 67–73.
12. Вінтонів М. О., Вінтонів Т. М., Мала Ю. В. *Синтаксичні засоби експресивізації в українському політичному дискурсі*. – Вінниця: ТВОРИ, 2018. – 336 с.
13. Галаган В. Емотивність, експресивність та конотація як засіб вираження оцінки // *Наукові записки*. – 2008. – Вип. 80. – С. 171–178.
14. Глушак Н. Особливості відтворення емотивності в романі «Таємний сад» Ф. Г. Бернет // *Актуальні питання гуманітарних наук*. – 2014. – Вип. 10. – С. 100–104.
15. Гуйванюк Н. Синтаксичні експресиви з антиципацією // *Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка: зб. наук. пр., присвяч. 70-річчю від дня народж. проф. С. Я. Єрмоленко*. – Київ, 2007. – С. 84–92.
16. Ємченко М. М. Засоби виразу емоційності в лінгвістиці // *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: матеріали звітно-наук. конф. викладачів університету за 2009 р., 10–11.02.2010 р.* – Київ, 2010. – С. 69–72.
17. Єрмоленко С. Я. Експресивність // *Українська мова: енциклопедія* / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. – К.: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2000. – С. 156–157.
18. Єрмоленко С. Я. Методика навчання лексики та фразеології на засадах лінгводидактичного принципу наступності // *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. – 2016. – № 2. – С. 103–109.
19. Коваль Т. Л. Експресиви як безпосередній засіб репрезентації експресивної функції мови // *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: міжвуз. зб. наук. ст.* – 2011. – Вип. XXIV, ч. 2. – С. 468–476.

20. Краснобаєва-Чорна Ж., Усенко О. Експресивно-стилістична класифікація фразеологізмів у словнику фразеологічних термінів сучасної української мови // *Лінгвістичні студії*. – 2010. – Вип. 23. – С. 265–274.
21. Кузенко Г. М. Мовні засоби вираження емотивності // *Наукові записки НаУКМА. Серія: Філологічні науки*. – 2000. – С. 76–83.
22. Малиненко О. С. Особливості лінгвістичної категоризації емоцій // *Нова філологія*. – 2014. – Вип. 62. – С. 186–192.
23. Мілова М. М. «Експресивність» та «емотивність» у мові та мовленні. Рівні передачі емоцій у художньому англійському тексті // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. – 2014. – Вип. 9. – С. 106.
24. Мойсієнко А. К. До питання про експресивність // *Стилістика української мови*. – Київ, 1990. – С. 158.
25. Моштак О. В. Емоційний та експресивний аспекти змісту пейоративної одиниці // *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. – 2014. – Вип. 36. – С. 187–190.
26. Олексенко В., Лисюк К. Експресивно забарвлена лексика в романі І. Багряного «Сад Гетсиманський» // *Вісник Таврійської фундації: літературно-науковий збірник*. – Київ–Херсон: Просвіта, 2012. – Вип. 8. – С. 64–71.
27. Помирча С. В. Експресивна лексика як особливе та специфічне явище української літературної мови // *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія*. – Острог: Вид-во НаУОА, 2019. – Вип. 7(75). – С. 129–131.
28. Прокопенко Н. М. До питання про лінгвістичну сутність експресії // *Філологічні трактати*. – 2015. – Т. 7, № 4. – С. 54–58.
29. Сліпецька В. Д. Взаємозв'язок понять емоційність, оцінка, експресивність – актуальна проблема лінгвістичної теорії емоцій // *Наукові записки*. – 2016. – С. 149–154.

30. Сліпецька В. Д. Взаємозв'язок понять емоційність, оцінка, експресивність – актуальна проблема лінгвістичної теорії емоцій // *Наукові записки*. – 2016. – С. 149–154.
31. Тригуб Н. С. Поняття «експресивність» у сучасній лінгвістиці // *Актуальні питання філології та методології* / за ред. В. В. Герман. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2013. – 372 с.
32. Фіголь Н. М., Медвідь В. В. Засоби мовної експресії в циклі статей Євгена Гуцала «Ментальність орди» // *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. – 2012. – Вип. 24. – С. 129–140.
33. Чабаненко В. А. *Основи мовної експресії*. – Київ: Вища школа, 1984. – 168 с.
34. Чабаненко В. А. *Стилістика експресивних засобів української мови: монографія*. – Запоріжжя: ЗДУ, 2002. – С. 26–35.
35. Чайковська Є. Ю. Поняття «емотивність» та «експресивність» у мові науки // *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. – Київ, 2010. – С. 279–287.
36. Шевчук Л. Ю. Засоби та умови застосування лексико-граматичних трансформацій // *Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції «Доповіді наукової ідеї. Серія: Філологічні науки. Психологія і соціологія»*. – Прага: Освіта і наука, 2015. – С. 54–57.
37. Amaral P. Expressive meaning // *Handbuch Pragmatik*. 2018. С. 325–333.
38. Blakemore D. On the descriptive ineffability of expressive meaning // *Journal of Pragmatics*. 2011. Vol. 43, No. 14. P. 3537–3550.
39. Dellatola E., Daradoumis T., Dimitriadis Y. Exploring students' engagement within a collaborative inquiry-based language learning activity in a blended environment // *Emerging Technologies and Pedagogies in the Curriculum*. 2020. P. 355–375.

40. Lee H. Y. Inquiry-based teaching in second and foreign language pedagogy // *Journal of Language Teaching and Research*. 2014. Vol. 5, No. 6. P. 1236–1244.
41. Löfgren R., Schoultz J., Hultman G., Björklund L. Exploratory talk in science education: Inquiry-based learning and communicative approach in primary school // *Journal of Baltic Science Education*. 2013. Vol. 12, No. 4. P. 482.
42. Pae H. K., O'Brien B. Overlap and uniqueness: Linguistic componential traits contributing to expressive skills in English as a foreign language // *Reading Psychology*. 2018. Vol. 39, No. 4. P. 384–412.
43. Potts C. The expressive dimension // *Theoretical Linguistics*. 2007. Vol. 33, No. 2. P. 165–198.
44. Velivchenko V. O. Communicative manifestation of expressiveness and expressive in modern English // *Cherkasy University Bulletin: Philological Sciences*. 2014. Вип. 320.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

45. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти / авт. В. Г. Редько, О. П. Шаленко, С. І. Сотникова, О. Я. Коваленко, І. Б. Коропецька, О. М. Якоб, І. В. Самойлюкевич, О. М. Добра, Т. М. Кіор. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ МОН України від 12.07.2021 № 795). URL: https://osvita.ua/doc/files/news/830/83023/Inoz_mov_5-9-kl_Redko_ta_in_14_07.pdf
46. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти / авт. І. М. Зимомря, В. А. Мойсюк, М. С. Трифан, І. К. Унгурян, М. В. Яковчук. Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (наказ МОН України від 12.07.2021 № 795). URL: https://osvita.ua/doc/files/news/830/83023/Inoz_mov_5-9-kl_Zymomrya_ta_in_14_07.pdf

47. Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН України для використання в 5-11 класах закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою

URL: <https://docs.google.com/spreadsheets/d/16NyRYEKgeQ4T5BE68Las2gn0q2MPyIWSWx-Vdw-zmA/edit?gid=337295027#gid=337295027>

SUMMARY

The qualification paper addresses the topical issue of enhancing students' communicative competence in secondary school through the integration of expressive vocabulary in English language learning. In the context of globalized communication and increasing demands for emotional intelligence in language use, expressive lexical items are acquiring a special role as tools for nuanced interaction, personal expression, and stylistic variation. However, national curricula and textbook content tend to present expressive vocabulary sporadically and without appropriate methodological support. This gap determined the choice of research subject and highlighted the need for an innovative pedagogical approach.

The purpose of the study was to theoretically justify and experimentally verify the effectiveness of inquiry-based learning as a method of familiarizing students with expressive vocabulary in English. The research object was the process of developing communicative competence among students of basic secondary school. The study employed a combination of theoretical and empirical methods. The theoretical component included a comprehensive analysis of linguistic, psycholinguistic, and didactic literature to define the semantic nature and communicative functions of expressive vocabulary, as well as its role in developing linguistic sensitivity. The empirical component involved pedagogical observation, student surveys, analysis of oral and written utterances, and a pedagogical experiment.

The first section of the paper outlines the theoretical framework for the research. It explores the conceptual and functional characteristics of expressive vocabulary, including semantic intensification, emotional coloring, stylistic register, and pragmatic connotation. Special attention is given to the developmental peculiarities of adolescents and their perception of emotionally marked vocabulary. The study reveals that understanding and appropriate use of expressive units correlates strongly with students' ability to convey personal attitudes, engage in emotional reasoning, and create stylistically diverse texts.

The second section focuses on the practical methodology of teaching expressive vocabulary. It begins with an analysis of current English textbooks used in grades 5–6, revealing an overall scarcity of systematically presented expressive vocabulary and lack of stylistic focus in tasks. The next subsection discusses the rationale and educational potential of inquiry-based activities, which were identified as the core of the experimental model. Tasks such as stylistic analysis, lexical transformations, creative writing, and situational dialogues were developed to promote linguistic awareness and expression.

A pedagogical experiment was conducted with a group of 48 sixth-grade students. During the diagnostic stage, most students demonstrated limited ability to recognize or use expressive vocabulary appropriately. The formative stage included specially designed activities, such as thematic projects (e.g., *If I Were the Mayor of My City*) and creative tasks focused on identifying, interpreting, and producing emotionally rich language. At the final stage of the experiment, students' writing and speech were reassessed. The data showed a notable increase in their use of stylistically marked vocabulary: the percentage of students who used expressive items appropriately rose from 27% to 68%. Students also demonstrated higher levels of grammatical flexibility, emotional precision, and contextual awareness in communication.

The overall results confirm that inquiry-based learning is a productive method for enhancing students' communicative competence through engagement with expressive language. It fosters critical thinking, linguistic creativity, and emotional literacy. Moreover, expressive vocabulary, when taught in a structured and research-driven format, becomes not only a stylistic embellishment but a key to more authentic, impactful communication.

In conclusion, this study proves the feasibility and necessity of introducing expressive vocabulary as a distinct component of English language education in Ukrainian schools. Methodologically guided exploration of emotionally charged language contributes to the formation of flexible, confident speakers who are

capable of nuanced expression and effective communication in a variety of sociocultural contexts.

Keywords: expressive vocabulary, communicative competence, inquiry-based learning, emotional coloring, stylistic register, linguistic sensitivity, creative writing, English language education, stylistic awareness, adolescent learners, English textbooks, pedagogical experiment, classroom interaction, contextual communication, emotional intelligence.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

**Розробка навчальних завдань із використанням експресивної
лексики (7 клас)**

«Мій ідеальний день» (*My Perfect Day*).

Ця тема поєднує описові, наративні й комунікативні елементи, і дає змогу учням виражати емоції, враження, оцінки — тобто застосовувати експресивну лексику в природному мовленнєвому контексті. Далі — повноцінний приклад навчального завдання:

Назва завдання:

“Create and Share: My Perfect Day”

Тип завдання: письмово-усне інтегроване з елементами колаборації

Мета:

- формування навичок використання експресивної лексики в описі подій, емоцій і вражень;
- розвиток мовної інтуїції, здатності підбирати слова відповідно до комунікативного наміру;
- розвиток креативного письма та усного мовлення.

Очікувані результати навчання:

Учні зможуть:

- вживати прикметники з емоційним відтінком (*amazing, boring, thrilling, peaceful, hilarious*);
- використовувати вирази суб’єктивної оцінки (*I was over the moon, It felt like a dream, I couldn't believe my eyes*);
- добирати адвербіальні модифікатори (*absolutely, really, pretty, fairly*) для посилення або пом’якшення враження;
- структурувати текст за принципом початок — події — кульмінація — завершення з логічною зв’язністю.

Етап 1. Pre-task: Warm-up (5–10 хв)

Учитель пропонує учням добірку яскравих прикметників, прислівників і фраз, що передають сильні емоції. Наприклад: *fantastic, delightful, miserable, extremely, utterly, can't wait, blew my mind* тощо. Учні працюють у парах: вибирають 5 улюблених слів і пояснюють, чому саме вони асоціюються з приємними/неприємними моментами.

Етап 2. Main Task: Writing (20 хв)

Завдання: Написати коротке есе (120–150 слів) про свій ідеальний день. Можна включати як реальні, так і вигадані події, важливо — передати настрій і ставлення.

Інструкція:

- Опишіть події ідеального дня у хронологічному порядку
- Застосовуйте щонайменше 10 експресивних одиниць
- Використовуйте мовні кліше: *I was thrilled to..., The best part was..., It felt magical..., I'd never felt so alive...*

Етап 3. Post-task: Sharing and Reflecting (15 хв)

Учні читають тексти у парах або невеликих групах і обирають «наймоцішнійший», «найживіший», «найнесподіваніший» опис. Ведеться рефлексія:

- Які слова допомогли вам краще уявити ситуацію?
- Як лексика вплинула на вашу реакцію як читача?
- Чи можете ви замінити нейтральні слова на більш експресивні?

Модифікація для говоріння (Speaking Variation)

Учні презентують свій день як коротку історію перед класом або записують відео для шкільного блогу. Це забезпечує виведення лексики в живу комунікацію з відповідною інтонацією, паузами, мімікою.

Оцінювання:

- Лексичне багатство (різноманітність прикметників, виразів, фраз)
- Доречність вживання експресивної лексики

- Зв’язність тексту
  - Виразність усного мовлення (для варіанту з презентацією)
- «Найбільш незручна ситуація в моєму житті»** (*The Most Embarrassing Moment in My Life*)

Назва завдання:

“Tell the Tale: That One Cringy Moment”

Тип завдання: письмова та усна продукція з елементами сторітелінгу й аналізу стилістичних прийомів

Мета:

- навчити учнів описувати емоційно насичені події з використанням експресивних мовних засобів;
- розвивати почуття мовного такту та інтонаційної виразності;
- удосконалити навички логічного структурування наративу з вираженим емоційним компонентом.

Очікувані результати навчання:

Учні зможуть:

- використовувати риторичні запитання, вигуки, інверсію для стилізації особистої історії (*Can you believe it?!*, *There I was — frozen!*);
- вживати мовні фігури: гіперболу (*I wanted to disappear*), метафору (*I was a tomato in human form*), градацію;
- диференціювати стилістичну доречність слів відповідно до ситуації;
- висловлювати сором, подив, розгубленість, самоіронію — через лексику й інтонацію.

Етап 1. Activation (5–7 хв)

На дошці — список експресивних слів і фраз:

awkward, mortified, panicked, speechless, slipped up, totally messed up, my face turned red, I froze on the spot, I wished the ground would open up

Учні пояснюють, у яких ситуаціях ці вирази можуть бути доречними.

Обговорюють, як вербально передати стан сорому чи паніки.

Етап 2. Writing Task (25 хв)

Завдання: Написати короткий наратив (130–170 слів) про реальний або вигаданий момент, коли учень опинився в дуже незручній ситуації.

Ключові вимоги:

- 10 експресивних одиниць;
- 1 мовна фігура (метафора, гіпербола або епітет);
- 2–3 реакційні репліки (*Oh no!, Seriously?!, What have I done?!*)

Етап 3. Peer Talk (15 хв)

Учні діляться історіями в парах. Завдання партнера:

- знайти 3 найяскравіші вирази;
- сформулювати поради: як уникнути такої ситуації наступного разу;
- оцінити, чи історія була дотепною, драматичною чи повчальною.

Етап 4. Performance (опціонально)

Найяскравіші історії перетворюються на короткі сценки з інтонацією, паузами, невербальними елементами. Це дає змогу практикувати мовленнєву експресивність у повному обсязі.

Оцінювання:

- Лексичне багатство
- Емоційна передача події
- Виразність і креативність
- Стилiстична адекватність

Назва завдання:

“Voice It Loud: If I Were the Mayor of My City”

Тип завдання: письмова аргументація з елементами оцінної лексики та публічного виступу

Мета:

- розвивати навички побудови переконливого монологу з використанням експресивної лексики;
- сформулювати вміння виражати суб’єктивну позицію, пропонувати зміни, оцінювати наявне становище в місті;
- інтегрувати соціокультурну компетентність та мовну креативність.

Очікувані результати:

Учні зможуть:

- вживати експресивні прикметники та іменники: *messy, broken, vibrant, disaster, transformation*;
- формувати фрази переконання: *I firmly believe, It's high time we changed, Our city deserves better*;
- створювати контраст між теперішнім і бажаним станом (*Now the streets are dirty – but they could be alive with colour and care!*);
- використовувати метафори, гіперболи, риторичні запитання для посилення аргументації.

Етап 1. Activation (7–10 хв)

Учитель провокує дискусію:

- Що вам не подобається у вашому місті/селі?
- Що ви би змінили, якби стали його мером?

На дошці фрази:

The city is crying for help, Let's bring it back to life, We can't ignore this any longer, Every corner should speak of care, It's now or never!

Учні пояснюють, у чому експресивність цих фраз.

Етап 2. Основне завдання (25 хв)

Формат: написання звернення до жителів міста (140–180 слів)

Умова: Уявіть, що ви виграли вибори мера і виступаєте з промовою про зміни, які плануєте впровадити.

Структура:

1. Коротке вступне речення (*Dear citizens,*)
2. Опис актуальних проблем
3. Ваші пропозиції
4. Завершення з емоційним закликком до підтримки

Лексичні вимоги:

- 8+ експресивних одиниць

- 1 риторичне запитання
- 1 метафора або гіпербола
- 2 словосполучення з емоційною оцінкою: *a neglected treasure, a shining example*

Етап 3. Peer Performance (15–20 хв)

Учні зачитують свої промови або коротко їх презентують. Клас оцінює, наскільки:

- промова емоційно переконлива
- використана експресивна лексика
- є логічна побудова й переконливість

Можна також зробити голосування: *Чия промова змусила вас повірити у зміни?*

Етап 4. Follow-up Task (опціонально)

Написати пост у соцмережах від імені мера з хештегами:

#MyCityMyVision #FromGreyToGreat #TogetherForChange

Оцінювання:

- Граматична й лексична коректність
- Наявність стилістично забарвленої лексики
- Виразність та зв'язність
- Креативність і переконливість